

Taalhuizen doen ertoe!

Onderzoek *Zicht op Ontwikkeling*
2020-2023

Auteur Ton Brandenburg
November 2024

Voorwoord

Vijf duidelijke aanbevelingen aan de hele sector, inclusief het rijk en de gemeenten, om de taalhuizen verder te ontwikkelen. Dat is het resultaat van het bijgaande onderzoek dat Ton Brandenburg uitvoerde in opdracht van de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT). In 2020 ging - in opdracht van OCW en de sector zelf - de eerste ronde van taalhuiscertificeringen van start. Hiermee kregen de taalhuizen zicht op hun sterktes en zwaktes én kregen zij een handvat voor hun organisatieontwikkeling en toekomstbestendigheid. Met alle geanonimiseerde kwalitatieve en kwantitatieve informatie kon CBCT vervolgens doen wat mede haar taak is: kennis en informatie delen met de sector.

Dit onderzoek is niet het eerste, maar zal zeker ook niet het laatste zijn dat wordt uitgevoerd naar de kwaliteit van taalhuizen. De taalhuizen zijn een belangrijk onderdeel van de aanpak van laaggeletterdheid in Nederland. En Nederland kampt met een taai maatschappelijk probleem: zo'n 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder hebben moeite met lezen, schrijven, spreken of met rekenen. Dat betekent dat ongeveer een op de zes mensen moeilijk kan meekomen bijvoorbeeld op het werk, in de omgang met instanties of bij het gebruik van openbare voorzieningen.

De aanpak van laaggeletterdheid kan tegenwoordig op de belangstelling rekenen die nodig is, zowel op het politieke niveau als in de lokale uitvoering. De pakweg 200 taalhuizen zijn de pioniersfase voorbij en zijn onderdeel van de infrastructuur die het rijk, gemeenten, bibliotheken, welzijnsorganisaties, ROC's en overige organisaties (zoals bijvoorbeeld de Stichting Lezen en Schrijven en Het Begint met Taal) met elkaar hebben ingericht. Maar de vraag is natuurlijk: lukt het de taalhuizen de doelgroep merkbaar vooruit te helpen en zijn ze toekomstbestendig?

Een tussentijdse evaluatie in opdracht van CBCT uit 2022 leerde dat er al veel en goed werk verricht wordt door de taalhuizen. Maar, zo was de boodschap, er moet meer en structurelere aandacht voor organisatieontwikkeling en toekomstbestendigheid van taalhuizen komen, inclusief hun financiering. Hoe de taalhuizen zich nadien hebben ontwikkeld en wat de sector te doen staat, is in dit rapport verder uitgewerkt.

Wij hopen dat de conclusies en – niet vrijblijvende – aanbevelingen worden opgepakt. Wij vertrouwen erop dat, ondanks de diverse uitdagingen, de bereidheid bij alle partijen groot is om te investeren in een samenleving die voor iedereen toegankelijk is. En daarbij is taal de belangrijkste sleutel.

Ik wil Ton Brandenburg hartelijk danken voor dit onderzoek, net als alle andere betrokkenen die hieraan hun bijdrage hebben geleverd.

Lieke Schuitmaker
Voorzitter CBCT

Managementsamenvatting

De eindrapportage *Zicht op Ontwikkeling I* over de taalhuizen in de periode 2020-2023 is bedoeld als verantwoording en als handreiking voor de sector en de politiek om volgende stappen te zetten. Deze rapportage bouwt voort op het onderzoek van Huysmans en Van Raaijen, *Kwaliteit en Toekomstbestendigheid Taalhuizen 2020-2021. Tussentijdse analyse en signaleringen (2022)* die de resultaten van certificering in deze periode van in totaal 35 taalhuizen in kaart hebben gebracht, zowel kwantitatief als kwalitatief. Deze eindrapportage trekt de lijn door tot en met 2023 en verbindt die met conclusies en waarnemingen van recente publicaties op het gebied van laaggeletterdheid.

De conclusies van Huysmans en Van Raaijen worden in dit eindrapport grotendeels bevestigd. Taalhuizen vervullen een cruciale rol in de aanpak van laaggeletterdheid in de lokale omgeving, ze zijn operationeel sterk (dus praktisch gericht), maar worden gehinderd door capaciteitsproblemen, personeelwisselingen, gebrek aan financiële middelen en te weinig effectieve samenwerking/governance. De betrokkenheid van de gemeente als opdrachtgever en regisseur is een absolute randvoorwaarde voor het goed functioneren van taalhuizen, maar deze is soms gebrekkig.

We zien dat decentralisatie van de aanpak laaggeletterdheid naar gemeenten zonder voorwaarden en met weinig geld een grote schakering in de kwaliteit van de infrastructuur heeft opgeleverd. Lokale invulling is een kracht, maar vrijblijvendheid is een zwakte. Minder vrijblijvendheid, zoals in de Kamerbrief /Verkenning van 1 juli jl. wordt bepleit, helpt de kwaliteit van non-formeel aanbod, dus ook taalhuizen te bevorderen.

Uit het hier voorliggende onderzoek blijkt dat certificering een positieve werking heeft op kwaliteit en organisatie van taalhuizen. Op diverse onderdelen scoren de taalhuizen gaandeweg hoger, met name op het gebied van norm 4 Mensen waar het gaat om de inzet van medewerkers, vrijwilligers en partners. Ook norm 6 Resultaten & verantwoording en norm 7 Handelen conform (privacy) wetgeving laten een (lichte) verbetering zien.¹

Naar aanleiding van de Kamerbrief (2019), *Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024*, is begonnen met de certificering van taalhuizen, in navolging van wat bij bibliotheken en cultuurinstellingen al praktijk was. Met het certificeringskader *Zicht op Ontwikkeling* werd in 2020 gestart met het doel uiteindelijk 200 taalhuizen te bereiken. Dat is nog niet helemaal gelukt, mede vanwege de belemmerende factoren in de coronaperiode, maar intussen is CBCT goed op weg. Er zijn op basis van *Zicht op Ontwikkeling I* (2020-2023) 124 audits uitgevoerd, inclusief 11 heraudits.

Taalhuizen werden bij de start – grofweg in de periode 2012-2018 - vooral ingezet om laaggeletterdheid te bestrijden (nota bene: de term wordt nu als stigmatiserend ervaren). Zij richtten zich op de groep van de zogenaamde NT1'ers: mensen met Nederlands als moedertaal. Dat was en is een moeizaam proces. Niet alleen omdat de NT1'ers moeilijk te traceren zijn en zelf hun taalprobleem vaak niet (h)erkennen maar ook door de grote groep NT2'ers (mensen die Nederlands niet als moedertaal hebben) die intussen bediend wordt. NT2'ers zijn in de meerderheid met als gevolg dat er minder ruimte blijft voor de aanpak van NT1'ers. Tegelijkertijd dringt het besef door dat de aanduiding van NT1'ers en NT2'ers een te grofmazige indeling is.

---

¹ Dit zijn de normen volgens *Zicht op Ontwikkeling I*.

De sociale problematiek doet zich ook in diverse verschijningsvormen voor bij NT2'ers. Taalhuizen zijn zich in toenemende mate bewust van deze complexiteit en spannen zich in nieuwe wegen te vinden (gezinsaanpak, camouflageprojecten²) vaak in nauwe samenwerking met welzijnsorganisaties, gezondheidszorg en onderwijs. Gezien de sombere verwachtingen over de taalvaardigheid van jongeren die nu nog in het reguliere onderwijs zitten, zullen de taalhuizen nog lange tijd gericht actief moeten blijven. Gerichte training van professionals en vrijwilligers is daarbij een belangrijke succesfactor. In de meest gunstige gevallen treedt de gemeente op als betrokken opdrachtgever en regisseur met visie en daadkracht. Maar gebrek aan capaciteit en middelen zijn ook daar grote hinderfactoren.

Zoals de naam zegt, richten taalhuizen zich in eerste instantie op taalvaardigheid, maar de roep om het aanbod te verbreden naar de basisvaardigheden als geheel (integrale benadering) klinkt steeds luider. Die ontwikkeling vergt een nieuwe oriëntatie van taalhuizen op de vraag wie ze (willen) zijn en op welke wijze ze deze opdracht praktisch gaan invullen. Daarbij moet bedacht worden, dat verbreding van functies en aanbod alleen goed haalbaar is onder strakke regie en met ruimere middelen. Taalhuizen hebben nu al weinig ruimte en moeten voldoende gefaciliteerd worden.

Bibliotheken zijn vaak de centrale en constante factor in het non-formele aanbod voor het bestrijden van laaggeletterdheid, altijd in samenwerking met relevante partijen. Gezien de zorgplicht in 2026 en het succes van de voorziening Informatiepunt Digitale Overheid (IDO) kan de bibliotheek een vaste basis zijn voor organisatie en inrichting van taalhuizen nu en in de toekomst. Steeds duidelijker wordt echter dat bibliotheken in dit domein niet zonder de samenwerking met andere professionele partijen uit welzijn en onderwijs kunnen functioneren. De doorverwijsfunctie van taalhuizen naar het netwerk is daarnaast van groot gewicht en onmisbaar. Complicerend is daarbij dat met de beëindiging van 'Tel mee met Taal' per 2025, en daarmee samenhangend de korting op de middelen die de contactgemeenten voor de coördinatie van basisvaardighedenbeleid ontvangen het voortbestaan van taalhuizen ernstig onderdruk komt te staan.³

Geconstateerd kan worden dat taalhuizen tevreden zijn over de uitgevoerde audits. Deze aanpak heeft geleid tot meer bewustwording intern en gezorgd voor het goede gesprek met de omgeving, inclusief de gemeente. Wel wordt gevraagd om meer maatwerk (en minder administratie) want taalhuizen kenmerken zich door een grote mate van diversiteit in omvang en reikwijdte, steeds gekleurd door de lokale context.

Tot slot zou de kennis en ervaring van CBCT nog beter benut kunnen worden bij het ontwikkelen en uitwerken van beleid op het gebied van laaggeletterdheid.

Den Haag, 13 november 2024

---

² Met camouflageaanbod wordt aanbod bedoeld waarbij de leervraag van deelnemers centraal staat. Beperkte basisvaardigheden komen aan het licht bij andere activiteiten dan een taalles, bijvoorbeeld via kook- of fotografielessen, (ver)kopen via marktplaats, etc.).

³ Bijna 33 % minder in 2025, en waarschijnlijk tot nader order helemaal afgeschaft vanaf 2026.

Inhoud

1. Inleiding	9
2. Start en speelveld	10
3. Taalhuizen in ontwikkeling	12
4. Certificering als instrument voor kwaliteit	14
4.1 Opbrengsten 2020-2021	15
4.2 Kwantitatieve analyse	16
4.3 Kwalitatieve analyse	16
4.4 Tussentijdse evaluatie vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 Ockham IPS/ECBO	18
4.5 Kwantitatieve en kwalitatieve analyse	20
4.6 Voorbeelden van succesvolle aanpak NT1'ers	24
5. Bijdrage en effect van certificering voor kwaliteit en toekomstbestendigheid taalhuizen	26
6. Tevredenheid over certificering en de rol van CBCT	28
7. Rol van de bibliotheken	30
8. Conclusies en vervolg uitkomsten rapport Huysmans en Van Raaijen	31
9. Vijf verbeterpunten en aanbevelingen	33
Literatuurlijst	38
Over de onderzoeker	39

1. Inleiding

De certificering van taalhuizen over de periode 2020-2023 is afgerond. De sterktes en zwaktes van de meeste taalhuizen in Nederland zijn daarmee in beeld gebracht en het vraagstuk van kwaliteit en doorontwikkeling als onderdeel van de aanpak laaggeletterdheid geagendeerd.

Het *Onderzoek Kwaliteit en toekomstbestendigheid Taalhuizen 2020-2021. Tussentijdse analyse en signaleringen* (2022) van Huysmans en Van Raaijen beschrijft de stand van zaken op basis van het certificeringskader *Zicht op Ontwikkeling I*. Het hier voorliggende eindrapport bouwt voort op de uitkomsten van deze tussenrapportage en fungeert als verantwoording over de afgelopen jaren. Tegelijkertijd is het een handreiking aan de sector en de politiek om opnieuw zichtbaar te maken waar de sterktes en zwaktes van taalhuizen liggen en te onderstrepen dat het van belang is verder te gaan met het doorontwikkelen van taalhuizen in Nederland.

Het gaat dus niet om nieuw onderzoek, maar om een samenvattende analyse van bestaande onderzoeken en gegevens, aangevuld en aangescherpt met gesprekken met de belangrijke stakeholders VNG, OCW, VOB, Stichting Lezen en Schrijven, Het Begint met Taal (HBT) en ervaringsdeskundigen. Belangrijkste bronnen zijn de tussenrapportage van Huysmans en Van Raaijen, de brief van CBCT aan OCW *Certificering als instrument* (2022) en het rapport Brandenburg *Een geschakeerd en divers landschap: (Digi)Taalhuizen in Nederland. Inventarisatie ondersteuningsbehoeften Taalhuizen*. (2022) Daarnaast is er gebruik gemaakt van de *Tussentijdse evaluatie Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024* van IPSOS IPS/ECBO (2023), publicaties van de KB, publicaties van het CBS, een artikel in NRC van Willem Camphuis (5 juni 2023) en de rapportages van CBCT. De Kamerbrief (maart 2019) *Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024* en de Kamerbrief (juli 2024) en de bijlage *Verkenning aanpak basisvaardigheden volwassenen vanaf 2025* zijn belangrijke ijkpunten.

De nadruk ligt in deze rapportage op de conclusies en aanbevelingen in het licht van het instrument van certificering om de kwaliteit en toekomstbestendigheid van taalhuizen op langere termijn te borgen. De uitkomsten kunnen in bredere zin als grondslag dienen voor debat en (politieke) besluitvorming over de aanpak van laaggeletterdheid en de rol van taalhuizen als non-formele partij in de lokale omgeving. Uiteindelijk gaat het erom een merkbare verbetering te realiseren in het bereiken van mensen met beperkte basisvaardigheden met een kwalitatief aanbod op maat.

Een meeleesgroep bestaande uit Kees Broekhof (CBCT), Haas de Groot (LenS), Marianne Hermans (OCW), Joram Snijders (OCW), Fedor Heida (VNG), Elise Zomer (HBT) en Robin Verleisdonk (VOB) is op afstand bij het onderzoek betrokken geweest. Daarnaast heeft het Bureau CBCT onder leiding van Willem Camphuis gezorgd voor deskundige ondersteuning. Uiteraard blijft de auteur zelf verantwoordelijk voor het eindresultaat.

Na de algemene introductie volgt een beschrijving van het beleidsdomein laaggeletterdheid en de positie van taalhuizen, gevolgd door een overzicht van de resultaten in twee delen: een terugblik 2020-2021 en de fase tot 2024. De analyse van de opbrengsten van certificering vormt de basis om conclusies te trekken en aanbevelingen te doen, mede op basis van de Kamerbrief met de Verkenning van 1 juli 2024.

2. Start en speelveld

In 2015 is op initiatief van de ministeries van OCW, SZW, VWS en gemeenten gestart met het actieprogramma 'Tel mee met Taal 2016-2018', met een vervolg in 2019 'Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024' om een extra impuls te geven aan het bestrijden en voorkomen van laaggeletterdheid.

De term 'laaggeletterdheid' staat intussen onder druk, vanwege de negatieve connotatie. Die aanduiding doet namelijk geen recht aan de diversiteit van de doelgroepen en is stigmatiserend. Een dergelijk label roept vooral schaamte op. Mensen schamen zichzelf vaak ook niet onder deze groep.

Beter is het dan ook om aan te sluiten bij de leerbehoefte van mensen vanuit de context van waaruit mensen willen leren, zoals hun werk of problemen zoals schulden en armoede. Taalhuizen zijn zich in toenemende mate bewust van deze meer effectieve benadering bij volwassenen en zetten tegelijkertijd in op preventie via gezinsprogramma's om taalachterstanden bij kinderen te voorkomen en zo laaggeletterdheid op latere leeftijd te vermijden.

Er zijn in Nederland grote groepen mensen die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen: laaggeletterd zijn. De Algemene Rekenkamer stelde in 2016 dat zo'n 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder moeite hebben met geletterdheid en gecijferdheid. Deze groep heeft vaak ook moeite met digitale vaardigheden. Een groot deel van deze groep, ongeveer 700.000 mensen, heeft een baan. Tegelijkertijd constateert het CBS/Eurostat in zijn recente monitor (november 2023) dat 83% van de Nederlanders tussen 16 en 75 jaar redelijk digitaal vaardig is (dat wil zeggen internet-, computer- en softwaregebruik), maar dat de kwetsbare groep van laaggeletterden (en ouderen) aanzienlijk minder is aangehaakt.⁴

Laaggeletterden hebben moeite zelfstandig te functioneren in de maatschappij of in het werk, omdat ze problemen ervaren met lezen, schrijven, spreken, omgaan met cijfers en het gebruik van alledaagse technologie. Daardoor ondervinden ze belemmeringen bij bijvoorbeeld het schrijven van een sollicitatiebrief, het aanvragen van toeslagen of bij het lezen van bijsluiters van medicijnen.

Een beperkte taalvaardigheid heeft daarnaast negatieve persoonlijke gevolgen die doorwerken in maatschappij en economie. Door een gebrek aan zelfredzaamheid hebben mensen bijvoorbeeld moeite met het op orde krijgen en houden van hun financiën. Maar ook een slechtere (ervaren) gezondheid en slechtere arbeidsmarktperspectieven behoren tot de gevolgen van gebrekkige zelfredzaamheid.

De laatste PISA-cijfers uit 2023 laten bovendien een daling in de leesvaardigheid zien onder 15-jarigen in Nederland. Een derde van de jongeren heeft een te laag niveau. De daling in leesvaardigheid onder jongeren werkt door in de beheersing van hun basisvaardigheden en heeft uiteindelijk consequenties voor het aantal 'laaggeletterden' in de toekomst en dus ook voor het op langere termijn functioneren van taalhuizen.⁵

---

⁴ CBS/Eurostat, 10 november 2023, Nederland wordt digitaal steeds vaardiger.

⁵ Inspectierapport 'Staat van het onderwijs', maart 2023.

In de Kamerbrief van 2019 staat dat investeren in de regionale aanpak noodzakelijk is om de verschillende doelgroepen te bereiken met zowel formeel als non-formeel aanbod. Maar zoals we zullen zien, wordt de aanpak van laaggeletterdheid belemmerd door factoren als het ontbreken van capaciteit, personele wisselingen, te weinig samenwerking en het ontbreken van structurele of voldoende middelen. De Kamerbrief /Verkenning 2024 stelt een aantal fundamentele maatregelen voor, die mede gebaseerd zijn op de tussentijdse evaluatie van het programma 'Tel mee met Taal'. Het huidige kabinet moet de voorstellen nog bespreken en hopelijk bekrachtigen. De Verkenning geeft een overzicht van gewenste maatregelen die zijn opgehaald, maar is nog geen door partijen geaccepteerd en geaccordeerd beleidsvoorstel.

Er wordt ingezet op het voortzetten en versterken van de regionale samenwerking tussen partners (infrastructuur) en de daarbij horende financiering. Het rijk steunt gemeenten en uitvoerders om de lokale aanpak te verbeteren en te verduurzamen met onder meer WEB-gelden (SPUK)-regeling die beschikbaar blijven tot in ieder geval 2028. Zoals eerder bepleit, is het doel dat gemeenten na 2024 zelf de regie kunnen voeren over de aanpak van laaggeletterdheid. Die voornemens zijn nog niet geëffectueerd.

3. Taalhuizen in ontwikkeling

Taalhuizen zijn sinds hun oprichting in 2012 een belangrijke factor als non-formele taalaanbieder. De definitie van een taalhuis is geëvolueerd. Een taalhuis is de fysieke, herkenbare plek waar volwassenen beter kunnen leren lezen, spreken, schrijven, rekenen en omgaan met de computer. Burgers kunnen er cursussen volgen, inloopspreekuren bezoeken, oefenen met taal en worden doorverwezen naar andere instellingen. De drempel is laag. Lokale partners zetten samen een taalhuis op en professionals en vrijwilligers zorgen samen voor de bemensing en het onderhoud.

Vaak bevindt een taalhuis zich in een bibliotheek. Ook komt het voor dat een taalhuis op een andere locatie actief is, zoals buurthuizen, winkels of bij gemeentelijke loketten. Naast de bibliotheek zijn de gemeente, ROC's, private taalaanbieders, lokale vrijwilligersorganisaties en welzijnsorganisaties in de meeste gevallen betrokken als partner. Welzijnsorganisaties zijn een belangrijk ankerpunt in de aanpak van laaggeletterdheid omdat ze dicht bij de doelgroepen staan. Ze spreken dezelfde taal en zijn meer op luisteren gericht dan op het direct aandragen van concreet aanbod als oplossing. Bibliotheken zijn hun natuurlijke partners, maar meer gericht op de lees- en leervervoorzieningen en op (door)verwijzingen naar relevante partijen in het netwerk.

Een maatstaf voor het succes van taalhuizen is verbetering bij deelnemers. Dit is niet specifiek onder bezoekers van taalhuizen onderzocht. Wel is onderzoek gedaan naar de factoren die een taaltraject voor volwassenen beïnvloeden. Hieruit komen verschillende belangrijke succesfactoren voor deelnemers aan taaltrajecten naar voren, waaronder de kwaliteit van het lesmateriaal, variatie in lessen en gekwalificeerde docenten. Een andere succesfactor is de inzet van enthousiaste vrijwilligers met tijd voor de cursisten en aandacht voor hun individuele behoeften. Ook de interactie tussen de deelnemers blijkt bijzonder zinvol. Toevallige praatjes tussendoor en elkaar helpen en serieus nemen blijken een belangrijke bijkomende factor voor een succesvol taaltraject⁶. De tevredenheid van deelnemers is over het algemeen hoog. Bijna alle deelnemers zijn positief over de ondersteuning door docenten en vrijwilligers en over het lesmateriaal. Bijna 70% van deelnemers is na het afronden van de eerste cursus actief bezig gebleven met het onderhouden van hun basisvaardigheden.

Van oorsprong waren de taalhuizen er vooral voor hulp bij het verbeteren van de taalvaardigheid. Inmiddels is er steeds meer ondersteuning op het vlak van andere basisvaardigheden te krijgen, zoals digitale vaardigheden (waaronder de e-overheid) en -hoewel beperkt- rekenvaardigheid. Daarbij richt men zich in eerste instantie op de levensdomeinen gezin, gezondheid, zorg en inkomen, en werk⁷. Deze verbreding van het aanbod komt ook tot uitdrukking in de naam (digi-)taalhuis, die op steeds meer plekken wordt gehanteerd. Ook Taalpunt, Huis voor Taal, Ontwikkelplein, Infoplein, Taalnetwerk, vaak gekoppeld aan een taalcafé komen voor. Taal blijft nog steeds de basis. Een aandachtspunt is dat het aandeel NT2'ers onder de cursisten sterk toeneemt met als effect dat er minder tijd en aandacht is voor de NT1-doelgroep dan wenselijk zou zijn. Geen misverstand. Taalhuizen mogen trots zijn op het succesvol bereiken van de groep NT2'ers, maar NT1'ers moeten naar verhouding meer aandacht kunnen krijgen.

---

⁶ De Greef et al., 2017.

⁷ Klaren & Van Geest, 2023.

Ook de onderzochte Klik & Tik-cursussen (voor het opdoen van digitale vaardigheden) die vaak vanuit een taalhuis worden aangeboden blijken een educatieve en maatschappelijke waarde te hebben.⁸ Deelnemers leren er basale computervaardigheden die zij ook daadwerkelijk in hun dagelijks leven oefenen en gebruiken. Ze krijgen meer durf bij het gebruik van computers. Verder waarderen deelnemers het dat ze, net als bij het taalhuis, kunnen oefenen in een veilige setting waar ze fouten kunnen maken.

In 2022 had 96% van de bibliotheken minimaal één taalhuis in haar werkgebied. In 84% van alle (digi) taalhuizen in het werkgebied had de bibliotheek een coördinerende rol.⁹ Hoe groter het werkgebied van de bibliotheek (in aantal inwoners), hoe meer (digi-)taalhuizen zich in het werkgebied bevinden. Een belangrijke doelstelling van het landelijke programma de Bibliotheek en Basisvaardigheden was in 2018 een taalhuis in elke bibliotheek te hebben. Maar bibliotheken zijn (meestal) niet exclusief verantwoordelijk voor taalhuizen. Er is een geschakeerd landschap waar bibliotheken, onderwijs- en welzijnsorganisaties het voortouw nemen en in alle gevallen samenwerken. Het landschap van taalhuizen, (digi-)taalhuizen en taalpunten is dus divers en rijk gekleurd. Ze lijken op elkaar, de doelen zijn gelijk, maar ze zijn niet hetzelfde. Elk taalhuis zoekt een passende aansluiting bij de lokale en sociale omgeving, ook wat governance betreft. Op organisatorisch en uitvoerend vlak bespeuren we eveneens diversiteit en lokale inkleuring. Meestal bestaat er een netwerk: een samenwerkingsverband van betrokken partijen; de gemeente is in principe de constante factor als opdrachtgever en regisseur.

De deelnemers bestaan uit taalvragers met niet-Nederlandse herkomst (NT2) en mensen die Nederland als moedertaal hebben, maar de taal onvoldoende beheersen (NT1). De verhouding is volgens het CBS dat 93% van het cursusaanbod wordt gevolgd door cursisten met Nederlands als tweede taal en slechts door 7% NT1'ers.¹⁰

---

⁸ K&T cursussen horen al jaren tot het standaardpakket van bibliotheekdiensten. Intussen maken (digi)taalhuizen dankbaar gebruik van deze service.

⁹ Klaren & Van Geest, 2023.

¹⁰ CBS Proefmonitor laaggeletterdheid 2022. De lage score hangt deels samen met de smalle definitie 'Nederlands als moeder taal'. Sommige 'NT2'ers' zijn hier geboren of naar school geweest, maar gebruiken Nederlands niet als hun eerste taal.

4. Certificering als instrument voor kwaliteit

In aanvulling op het onderzoek van Huysmans en Van Raaijen, stelde CBCT een rapportage op over de eerste inzichten en ervaringen met de certificering van taalhuizen als instrument voor het ministerie van OCW. Het is mede bedoeld als informatiebron voor de evaluatie van 'Tel mee met Taal' die intussen is uitgevoerd door Ockham IPS/ECBO.

Tussen 2012 en 2017 werden de meeste taalhuizen opgericht. Na de pioniersfase werd de vraag naar kwaliteitsborging en toekomstbestendigheid urgenter. In navolging van de succesvolle audittrajecten voor bibliotheken werd al snel gekeken naar hoe taalhuizen ondersteund konden worden door het systeem van certificering. Een projectpilot door CBCT leidde tot het kwaliteitskader *Zicht op ontwikkeling*. De partijen KB, OCW, VNG, VOB, Sociaal Werk Nederland en SPN schatten het totaal aantal taalhuizen in op circa 200 en benoemden dat ook als doel voor de certificering in de periode 2020-2023. Belangrijkste vraag was daarbij op welke wijze inzicht kan worden verkregen in de kwaliteit en toekomstbestendigheid van individuele taalhuizen, opdat zij op basis daarvan zich gericht kunnen doorontwikkelen. Bij het kader *Zicht op Ontwikkeling* wordt een taalhuis of taalnetwerk getoetst op zeven generieke normen (afgeleid van het INK-model) om na te gaan of het kwaliteitszorgsysteem en de werking daarvan in de praktijk op orde is en de beoogde dienstverlening en het maatschappelijk effect behaald worden. De diversiteit en lokale context kregen extra aandacht.

In 2020 werd een begin gemaakt met de feitelijke certificering van taalhuizen. Als gevolg van corona kwam de certificering pas in maart 2022 echt op gang. Intussen is CBCT goed op weg, maar de doelstelling van 200 taalhuiscertificeringen is (nog) niet gehaald. Het zal uiteindelijk gaan om niet meer dan 200 taalhuizen¹¹. Dat aantal zal afnemen vanwege de tendens tot schaalvergroting. Of die tendens leidt tot kwaliteitsverbetering is nog niet aangetoond. Het aantal taalhuizen was aanvankelijk moeilijk vast te stellen omdat de overzichten ontbraken. Nu is er meer inzicht, mede dankzij de samenwerking van CBCT met onder meer Stichting Lezen en Schrijven en de POI's.

CBCT houdt dus vanaf het begin in 2020 de vinger aan de pols om zicht te houden op proces en inhoud van de certificering. Zij stelde een memo op met de eerste bevindingen. In de wereld van de taalhuizen was het nog tamelijk onbekend dat niet alleen bibliotheken maar ook taalhuizen konden worden gecertificeerd. Er werd daarom ingezet op marketing en communicatie om te voorzien in informatie over het waarom, hoe en wat van certificering. Ook de onderlinge samenwerking tussen taalhuizen werd bevorderd.

Binnen het veld was er sprake van groot draagvlak onder taalhuizen omdat men het nut van een onafhankelijke toetsing voor de eigen ontwikkeling zag. Van meet af aan werd duidelijk gemaakt dat CBCT niet optreedt als inspectie of toezichthouder, maar om het proces van kwaliteitszorg en organisatieontwikkeling actief te ondersteunen. Niet alle organisatoren van taalhuizen waren gemotiveerd, vooral vanwege het arbeidsintensieve traject. Er was ook geen stok achter de deur door middel van sancties. Het is de bedoeling de administratieve last terug te brengen o.a. door taalhuizen onder te brengen bij de bibliotheekcertificering. Die opzet is niet in alle gevallen mogelijk, omdat niet alle taalhuizen worden aangestuurd door bibliotheken.

---

¹¹ Op dit moment is het aantal taalhuizen weer aan het dalen, vooral door fusie en samenwerking van (zeer) kleine taalhuizen en taalpunten. Het is een reële verwachting dat we over enige jaren uitkomen op zo'n 175 taalhuizen.

De startfase van de certificering werd ernstig gehinderd door de coronapandemie. Taalhuizen stonden in de overlevingsstand die niet meteen uitnodigde om deel te nemen aan een certificeringstraject. De lockdowns en restricties maakten het de auditoren en taalhuizen onmogelijk om fysieke bijeenkomsten te houden. Een digitale variant werd overwogen maar al snel afgevoerd omdat in die setting geen compleet beeld kon worden gevormd. Audits moesten dus worden uitgesteld. Taalhuizen probeerden tijdens de coronaperiode hun dienstverlening aan te passen in digitale vorm, maar het gebrek aan digitale vaardigheden bij zowel vrijwilligers als doelgroep bemoeilijkte deze aanpak. Taalhuizen moesten soms sluiten of hun diensten drastisch beperken. Een neveneffect was dat veel oudere vrijwilligers tijdelijk of zelfs geheel stopten met hun activiteiten vanwege gezondheidsrisico's. Het gevolg was een tekort aan personeel en verminderde capaciteit om aan de behoeften van de doelgroep te voldoen. Toch hebben de taalhuizen hun veerkracht en creativiteit getoond door te blijven zoeken naar alternatieven om de doelgroep zoveel mogelijk te bereiken met (online) lesprogramma's, virtuele bijeenkomsten en passende methoden. Het heeft ervoor gezorgd dat taalhuizen zich meer bewust zijn geworden van wat ze zijn en hoe ze de doelgroepen beter kunnen bereiken. Tegelijk werd ook zichtbaar hoe kwetsbaar de infrastructuur voor de lokale aanpak van laaggeletterdheid nog is.

De eerste verkenning liet zien dat er binnen de taalhuizen een grote gedrevenheid in de aanpak van laaggeletterdheid was. Maar er bestond weinig aandacht voor governance-vraagstukken en lange-termijnontwikkelingen, zoals organisatieontwikkeling en maatschappelijk effect, zeker bij de vaak kleine taalhuizen. Alle aandacht ging uit naar de dagelijkse praktijk op de korte termijn. Verder viel op dat wanneer de gemeente daadwerkelijk haar regierol neemt, het taalhuis meestal uitstekend in de lokale omgeving kan gedijen. Naast aandacht voor dagelijkse praktijk is er echter ook een langere termijnvisie nodig vanuit de maatschappelijke opgave die verdere professionalisering en kwaliteitsontwikkeling vereist. Monitoring en kwaliteitstoetsing zijn daarbij belangrijke instrumenten.

4.1 Opbrengsten 2020-2021

Het rapport *Onderzoek kwaliteit en toekomstbestendigheid taalhuizen 2020-2021. Tussentijdse analyse en signaleringen* (Huysmans en Van Raaijen, 2022) geeft een beeld van de inhoudelijke resultaten, gericht op de ontwikkeling en effectiviteit van de taalhuizen in de aanpak van laaggeletterdheid op lokaal niveau op basis van de certificeringsaudits 2020-2021. De vraagstelling was: welke succes- en faalfactoren zijn te benoemen als de uitkomsten worden geëxtrapoleerd naar een landelijk totaalbeeld. In totaal werden de eerste 35 geauditeerde taalhuizen meegenomen in het onderzoek. Deze audits vonden plaats in de periode van 27 augustus 2020 tot 12 november 2021. De eerste 10 in 2020, de overige 25 in 2021. Dit was een ogenschijnlijk smalle basis en Huysmans en Van Raaijen maakten methodologisch vooraf een voorbehoud. Maar zij stelden uiteindelijk vast dat de verzamelde gegevens voldoende generaliseerbaar waren om conclusies te trekken voor alle taalhuizen. Om dat aan te tonen werd er veel energie gestoken in een degelijke statistische benadering. De kwantitatieve analyse van sterktes en zwaktes van de onderzochte taalhuizen werden gekoppeld aan relevante open data van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en informatie van het bureau CBCT. Complicerend voor de certificering waren de gevolgen van de lockdowns. De start en voorgang van de audits liepen aanzienlijke vertraging op.

Deze eindrapportage bouwt voort op de uitkomsten van het onderzoek dat uit drie delen bestond: een kwantitatieve analyse, een kwalitatieve analyse en conclusies en aanbevelingen.

4.2 Kwantitatieve analyse

In het kwantitatieve deel was het voor het totaalbeeld van belang vast te stellen of er landelijk significante verschillen zijn in diverse werkgebieden. De landsdelen Oost (Gelderland, Overijssel en Flevoland) en West (Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland) waren met 32 taalhuizen sterk vertegenwoordigd, van landsdeel Zuid (Noord-Brabant en Limburg) was het aantal slechts 3. De noordelijke regio ontbrak geheel. De reden daarvoor was dat POI, gemeenten en ROC geen akkoord hadden over de aanpak van de certificering. De ongelijke en niet complete verdeling geeft aan dat de resultaten niet zonder meer zijn te generaliseren, maar er zijn volgens de onderzoekers voldoende indicaties dat het kwaliteitsniveau van taalhuizen niet samenhangt met de regio.

Ook de vraag of het aantal inwoners van het werkgebied van invloed is op de kwaliteit en toekomstbestendigheid van taalhuizen kwam aan de orde. Voorzichtig kan geconcludeerd worden dat taalhuizen in een werkgebied tot 30.000 inwoners relatief lager scoren. Werkgebieden boven de 30.000 inwoners scoren wat hoger en bij een omvang van 120.000 en meer neemt bij de totaalscore het percentage weer af. Die trend is in lijn met eerder onderzoek naar bibliotheken.

Vervolgens werd gekeken naar begeleiding en dienstverlening aan doelgroepen met Nederlands als eerste taal (NT1). Het percentage lager opgeleide inwoners per werkgebied was daarbij richtinggevend. Bij de doelgroep voor ondersteuning bij Nederlands als tweede taal (NT2) gaat het om Nederlanders met een migratieachtergrond, westers en niet-westers. Vooral de groep van de eerste generatie niet-westerse migranten vormt hier het grootste aandeel. Conclusies in algemene zin waren hier cijfermatig nog moeilijk te trekken.

Tot slot stellen de onderzoekers vast dat de analyse van de eerste 35 taalhuizen aantoont dat er geen grote systematische verschillen zijn tussen eerder en later geauditeerde taalhuizen.

4.3 Kwalitatieve analyse

Het kwalitatieve deel gaat dieper in op de inhoudelijke resultaten van de audits die op basis van het certificeringskader *Zicht op ontwikkeling* zijn uitgevoerd. Het gaat bij *Zicht op Ontwikkeling I* om zeven normen: norm 1 Beleid & financiën; norm 2 Middelen; norm 3 Samenwerking; norm 4 Mensen; norm 5 Producten & diensten; norm 6 Resultaten & verantwoording; norm 7 Handelen conform (privacy)wetgeving.

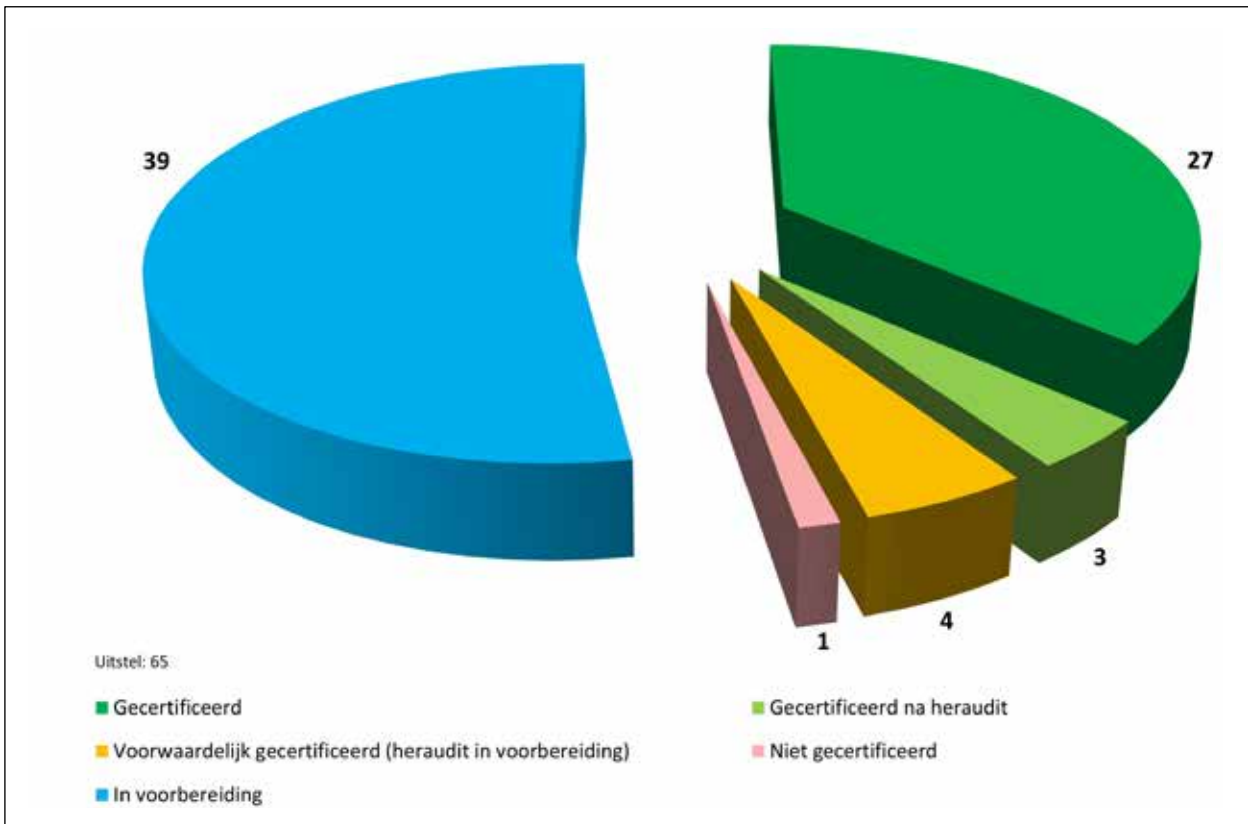
Van de 35 onderzochte taalhuizen zijn er 27 gecertificeerd, 7 voorwaardelijk en 1 niet gecertificeerd. Alle 27 gecertificeerde taalhuizen scoorden op de zeven normen over het geheel voldoende. De hoogste scores zijn te zien op norm 5 Producten & diensten: 52% grotendeels en 44% volledig. Dat is begrijpelijk, want die norm richt zich direct op de doelgroep. Ook de normen 1 Beleid & financiën: 52% grotendeels en 34% volledig en 2 Middelen: 61% grotendeels en 32% volledig scoren goed.

De laagste scores zien we op norm 6 Resultaten & verantwoording. Niet zozeer bij de weging 'grotendeels' met 67%, maar bij de scores 'volledig' die slechts 11% scoren; 22% is onvoldoende. Norm 7 Handelen conform (privacy)wetgeving scoort met 29% onvoldoendes en 23% volledig ook niet overtuigend.

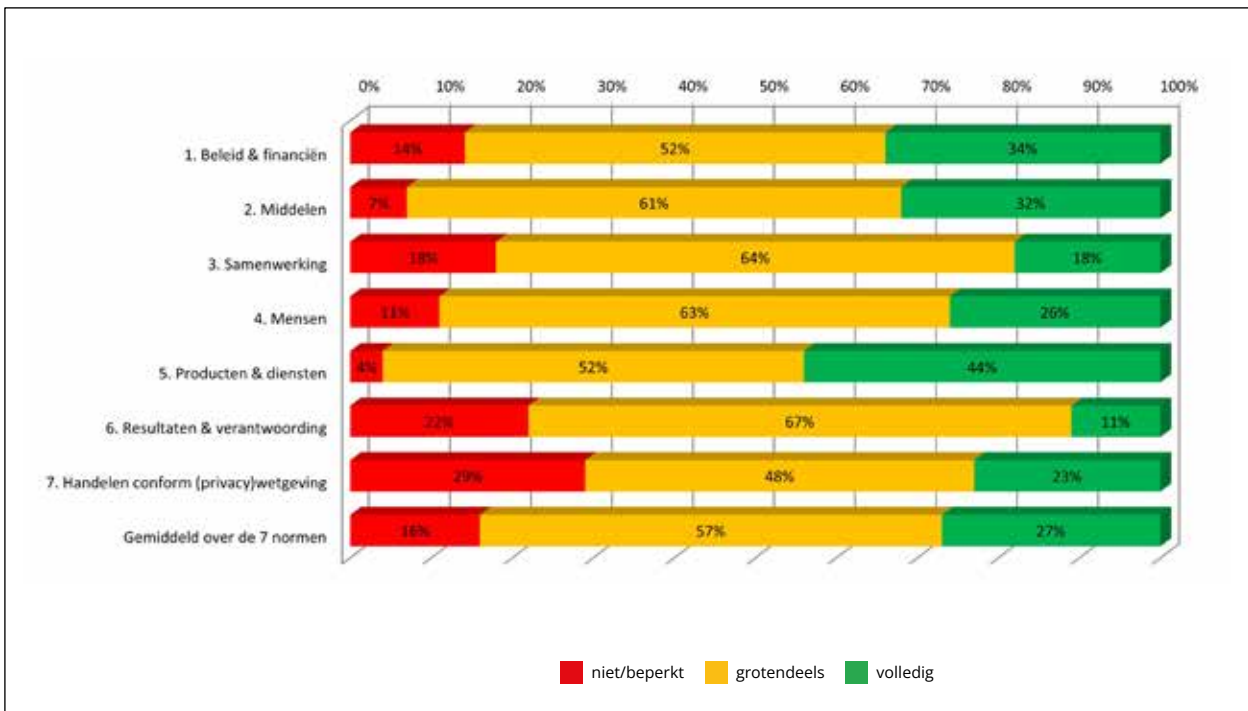
De scores op norm 3 Samenwerking: 18% onvoldoende en 16% volledig is aan de lage kant en norm 4 Mensen: 11% onvoldoende en 26% volledig overtuigt ook nog niet.

Figuur 1 Totaal aantal uitgevoerde certificeringen ZoO I, periode 2020-2022

Figuur 2 Door auditteams toegekende scores op de subnormen, per norm, peildatum 1 januari 2022

Bron: CBCT (auditrapportages ronde 1)

De conclusie van de onderzoekers is dat taalhuizen op lokaal niveau belangrijk werk verzetten bij de aanpak van laaggeletterdheid. Ze zijn over het algemeen operationeel sterk, dankzij de grote inzet en toewijding bij de aanpak van laaggeletterdheid door betrokkenen. Dat is ondanks de vaak beperkte capaciteit en (structurele) financiële middelen. Daardoor komt de ontwikkelcapaciteit van taalhuizen onder druk te staan. Zo moeten er nog stappen worden gezet in de verankering van de samenwerking met lokale partners, zoals de gemeente, de bibliotheek en welzijnsorganisaties. Ook is de financiële ruimte meestal te krap en kunnen door de beperkte capaciteit niet alle hulpvragen, bijvoorbeeld van vluchtelingen, worden beantwoord. Beter zichtbaar maken welke effecten via taalhuizen worden bereikt, waardoor ruimte ontstaat voor uitbreiding, kan hierin voor verbetering zorgen. Ook het formuleren van een strategisch meerjarenplan, met aandacht voor deze zaken, kan hierbij helpen. Verder moeten de rollen, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden rondom taalhuizen beter worden vastgelegd, bijvoorbeeld in een convenant. Daarbij moet ook aandacht zijn voor het begeleiden en professionaliseren van vrijwilligers.

Belangrijkste ambitie van taalhuizen die onderzocht werden is het bereiken van de NT1-doelgroep. Daarnaast is er aandacht voor de bewustwording van het probleem van laaggeletterdheid: belang van vroeg-signalering, taboedoorbreking, maatwerk via divers (camouflage)aanbod, werken aan de kwaliteit en groei van vrijwilligers en het benutten van een goed op elkaar afgestemd netwerk.

Er zijn in dit rapport zorgen geuit over de vindbaarheid van het taalhuis en het gebrek aan uren, mensen en middelen. Taalhuizen moeten investeren in de kwaliteit van professionals en vrijwilligers (scholing) en meer inzetten op netwerk en samenwerking, zowel lokaal als regionaal (en soms landelijk). Samenwerking met andere taalhuizen is een wens van alle onderzochte taalhuizen (Huysmans en Van Raaijen, 2022).

Tot slot gaven auditoren na het toekennen van de scores op de zeven normen hun oordeel over specifiek de toekomstbestendigheid en het (maatschappelijk) effect van de organisatie. De onderzoekers geven een overzicht van de belangrijkste bouwstenen voor het bereiken van deze belangrijke doelen. Voor de toekomstbestendigheid betreffen die: inbedding in gemeentelijk beleid, kwaliteit van medewerkers en vrijwilligers, passende lokale invulling, samenwerking op orde met rollen, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, juiste samenstelling stuurgroep en een kwaliteitssysteem dat functioneert.

Het (maatschappelijk) effect wordt afgeleid van het behalen van de kwantitatieve en kwalitatieve doelen, het zicht hebben op de (maatschappelijke) effecten door het gebruik van onder meer tevredenheidsmetingen, verhalen en onderbouwde effectmetingen. Daarnaast zijn de betrokkenheid van de gemeente als opdrachtgever en de positionering in de lokale samenleving cruciaal voor succes. De conclusie is dat taalhuizen nog vaak de stap moeten maken van output naar outcome.

Er is dus nog werk te doen om de kwaliteit van taalhuizen te borgen, volgens de onderzoekers.

4.4 Tussentijdse evaluatie vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 Ockham IPS/ECBO

Interessant is de uitkomsten van het onderzoek van Huysmans en Van Raaijen op specifieke onderdelen te bezien vanuit de rapportage van Ockham IPS/ECBO, die de uitvoering van

de vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 monitorden.¹² Het rapport werd 6 juni 2023 gepubliceerd. Als knelpunten signaleren Huysmans en Van Raaijen dat de doelgroep NT1 moeilijk bereikbaar is, meestal vanwege schaamte bij de beoogde deelnemers, taboe bij de omgeving en weinig contact met het sociale netwerk. De bewustwording bij omgeving en werkgevers verloopt traag, de instroom van getrainde vrijwilligers is nog niet goed op gang gekomen, de samenstelling van de stuurgroep vraagt aandacht en de samenwerking met partners kan nog beter. Bovendien stellen zij vast dat er vaak een gemeentelijke visie ontbreekt en dat er een te klein budget is om een taalhuis goed te kunnen runnen. Structurele financiering ontbreekt.

Ockham IPS/ECBO bevestigt die kwetsbare punten, maar stelt vast dat alle gemeenten intussen een regionaal programma laaggeletterdheid hebben (visie en coördinatie zijn verbeterd) of daar mee bezig zijn.¹³

In de Kamerbrief/Verkenning van 1 juli jl. wordt dit onderwerp weer verder opgepakt met concrete afspraken over hernieuwde samenwerking tussen Rijk en gemeenten. Geconstateerd wordt dat respondenten die deelnamen aan het onderzoek van Ockham IPS/ECBO ontevreden zijn over het aantal NT1-deelnemers dat aanbod volgt: dit zijn er in hun ogen nog te weinig. Toegelicht wordt dat de werving van NT1'ers (meer) tijd nodig heeft. Een knelpunt dat genoemd wordt, is dat er vrijwel automatisch meer tijd en geld gaat naar de NT2'ers omdat zij zich in tegenstelling tot de NT1'ers vaak zelf melden. Voor NT2'ers kan direct aanbod worden georganiseerd. Taalhuizen zijn zich hiervan bewust, maar gebrek aan tijd en geld leidt tot minder aandacht voor het bereiken en de werving van NT1'ers, terwijl dat juist een complexe opgave is.

Respondenten die wel tevreden zijn, geven aan dat er groei te zien is en dat het bereiken van NT1'ers steeds beter lukt. Ook wordt genoemd dat het nog beter kan, maar dat het niet ligt aan de inzet van de betrokkenen. De ervaring is dat het zogenoemd camouflageaanbod, doorverwijzing via het sociaal domein en werving via sociale werkvoorziening/SW-bedrijven goede resultaten oplevert. Op het gebied van kwaliteit worden als belangrijke succesfactoren genoemd: het stellen van eisen aan de kwaliteit van aanbieders, het voeren van gesprekken over kwaliteit met aanbieders en de certificering van taalhuizen.

Op het gebied van samenwerking zijn de korte lijnen tussen betrokken organisaties (71%) een belangrijke succesfactor. Daarnaast worden ook genoemd: de regelmatige afstemming over het proces en/of de inhoud (46%) en het naar elkaar doorverwijzen (45%).

Factoren die de aanpak van laaggeletterdheid belemmeren op alle vlakken (werving, kwaliteit en samenwerking), zijn het ontbreken van capaciteit, personele wisselingen en het ontbreken van structurele of voldoende middelen. Zonder structurele middelen blijven taalhuizen kwetsbaar.

De conclusie is dat het rapport van Huysmans en Van Raaijen en ook de signaleringen van Brandenburg in zijn onderzoek van 2022 nog eens worden onderstreept in het rapport Ockham IPS/ECBO. Intussen ondersteunt de Kamerbrief 2024 de uitkomsten van het onderzoek en de eerdergenoemde bevindingen. In de conclusies en aanbevelingen zal hier verder aandacht aan worden besteed.

---

¹² ECBO/ Ockham IPS, Tussentijdse evaluatie vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024, april 2023.

¹³ Groot. A. c.s. (2021), Regionale programma's laaggeletterdheid. Een vergelijkende beschrijving. Expertisecentrum beroepsonderwijs).

4.5 Kwantitatieve en kwalitatieve analyse

Overzicht certificeringen taalhuizen *Zicht op Ontwikkeling I* (peildatum 10 juni 2024)

	Aantal	
1. Aantal geauditeerde taalhuizen 2020-2023	124	
waarvan in één keer gecertificeerd		107
waarvan niet gecertificeerd na heraudit		10
waarvan de auditee heeft afgezien van het uitvoeren van een heraudit		4
waarvan de heraudit nog plaatsvindt in 2024		2
2. Aantal taalhuizen dat niet heeft meegedaan aan <i>Zicht op Ontwikkeling I</i>	92	
waarvan weigeraars		17
waarvan taalhuizen die mogelijk meedoen in de volgende certificeringsronde <i>Zicht op Ontwikkeling II</i>		75
Totaal	216	

De stand van het aantal taalhuizen dat gecertificeerd is kwam in juni 2024 op 107, 10 volgden nog na een heraudit. Dus een totaalscore van totaal 117. Niet gecertificeerd waren 3 taalhuizen, 4 kwamen in aanmerking voor een heraudit. Interessant is de betrekkelijk grote groep van afhakers (17) en de 75 taalhuizen die nog niet definitief hebben gekozen voor certificering. Die laatste groep van 75 heeft vaak niet zozeer principiële overwegingen, maar meer praktische belemmeringen: personeelwisselingen, andere prioriteiten, fusieperikelen, etc. De 17 'weigeraars' willen uitdrukkelijk niet deelnemen. De redenen zijn niet systematisch onderzocht, maar hebben te maken met de afweging dat het niet verplicht is, het te veel administratieve inspanningen vergt, te bureaucratisch is of de opvatting dat het proces niet meer betekent dan 'vinkjes zetten zonder inhoud'. De weerstand komt meer van de gemeentelijke organisaties dan van de taalhuizen zelf. Op zich is de aarzeling bij gemeenten begrijpelijk vanwege het zoeken naar de eigen rol bij de aanpak van laaggeletterdheid en gebrek aan personeel. Vooral kleinere gemeenten hebben hier de grootste uitdaging. Wat ook meespeelt is dat sommige taalhuizen nog niet voldoende op orde waren en er niet veel voor voelden 'de vuile was' buiten te hangen. Ook de vele verzoeken om langdurig uitstel illustreren dat.

Kijkend naar de oorspronkelijke doelstelling om 200 taalhuizen onderdeel te laten zijn van het certificeringstraject constateren we dat ondanks de valse start met corona het aantal van 200 goed is ingeschat: 124 geauditeerden + 17 weigeraars + 75 twijfelaars = 216. De 75 twijfelaars zullen naar verwachting voor een deel nog aanhaken. Zij aarzelen, zoals gezegd, meestal vanwege praktische omstandigheden, zoals personeelsgebrek, nog niet voldoende geprepareerd zijn en het heeft voor hen minder urgentie.

De opstelsom van deze gegevens leidt dus tot een totaal van 216 taalhuizen. Dat is echter niet de feitelijke stand van zaken. Voor CBCT is het nog steeds moeilijk om zicht te krijgen op het bestand van alle taalhuizen in Nederland. Er is geen loket waar taalhuizen zich moeten melden. De branche heeft wel een globaal overzicht maar is ook afhankelijk van de aangeleverde informatie. Niemand heeft een actuele lijst van taalhuizen. CBCT heeft vooralsnog het beste overzicht. Taalhuizen worden opgericht, verdwijnen, gaan fuseren of kiezen voor een intensieve samenwerking met buurgemeenten, waardoor een totaalcijfer sowieso nooit lang correct zal zijn

Kwalitatieve analyse

Bij de 35 geauditeerde taalhuizen in het rapport Huysmans en Van Raaijen is er nog een relatief grote groep voorwaardelijk of niet-gecertificeerden (7) (in verhouding met het totaal). Die uitkomst is deels veroorzaakt door het enthousiasme van taalhuizen die nog niet klaar waren voor de audit en toch mee wilden doen, bij wijze van nulmeting

De scores zijn op het oog redelijk constant gebleven, maar op drie van de zeven normen is er enige verbetering te zien: norm 4 Mensen, norm 6 Resultaten & verantwoording en norm 7 Handelen conform (privacy)wetgeving. Norm 1 Beleid & financiën, norm 2 Middelen en norm 3 Samenwerking wijken niet veel af van de scores in 2021. Norm 5 Producten & diensten blijft onverminderd hoog scoren.

Nadere analyse van de kwaliteitsnorm 4 Mensen laat zien dat de hogere scores zich vooral in de categorie 'volledig' voordoen (van 26% naar 44%). De verbetering geeft aan dat taalhuizen zich in toenemende mate bewust zijn van de noodzaak het team en de HRM-functie professioneel in te richten.

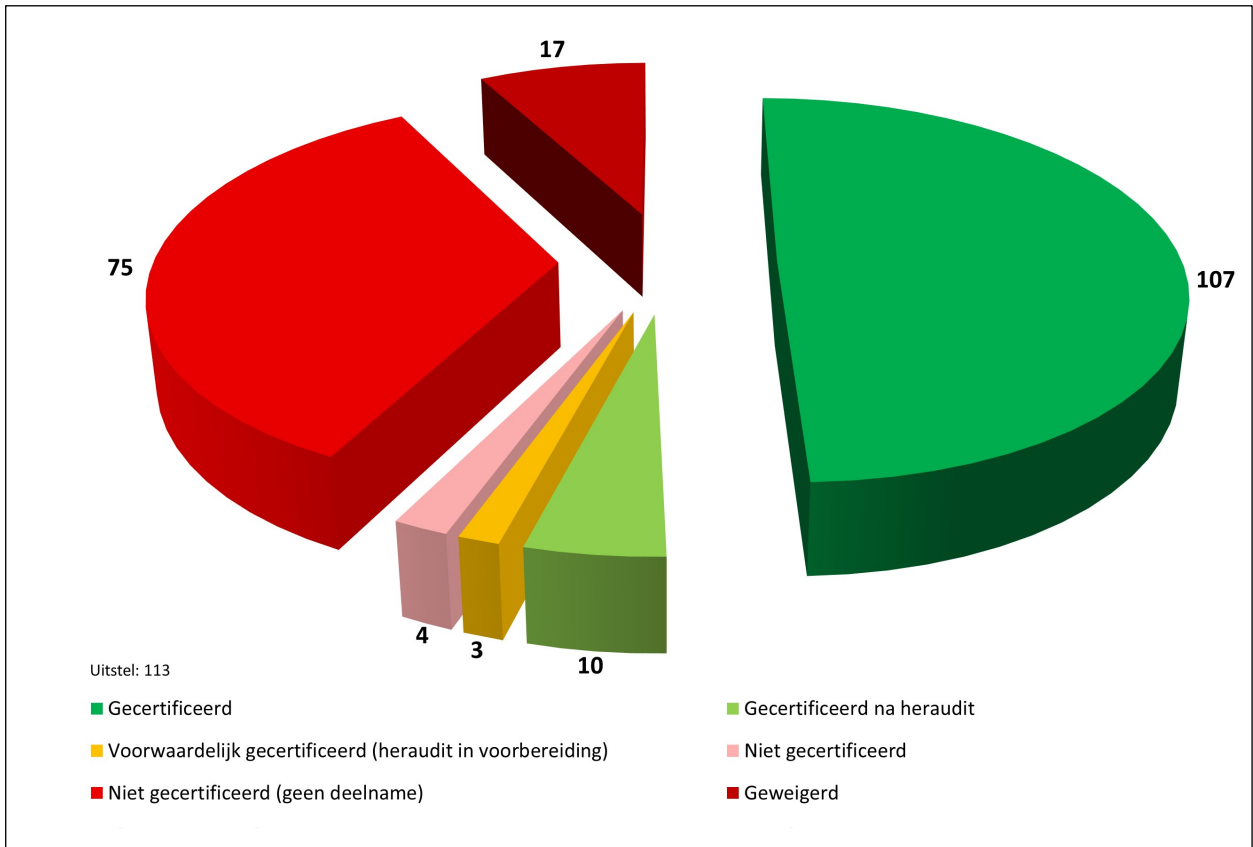
Norm 6 Resultaten & verantwoording laat een lichte verbetering zien: iets minder onvoldoendes en meer in de middenmoot (van 67% naar 76%). Het aantal maximale scores (volledig) is iets gezakt. Weliswaar is er verbetering te constateren in de afgelopen periode, maar de scores blijven grotendeels in de middenmoot steken. Het besef van nut en noodzaak is aanwezig, maar er wordt nog te weinig geacteerd op outcome-resultaten. "Taalhuizen lopen op uitvoering, niet op het effect dat ze sorteren", zoals Frank Huysmans dat zo treffend aangeeft.

Norm 7 Handelen conform (privacy)wetgeving is licht verbeterd: minder onvoldoendes (van 29% naar 24%) en meer maximale scores (van 23% naar 27%). In de afgelopen jaren is mede door calamiteiten in de bibliotheeksector het bewustzijn gegroeid dat compliance niet een verplicht nummer is, maar van groot belang voor de doelgroep en de reputatie van het taalhuis. Die tendens van bewustwording tekent zich voorzichtig af in de resultaten. Taalhuizen zijn zich steeds meer bewust geworden van het belang van privacywetgeving en willen de uitvoering goed op orde houden.

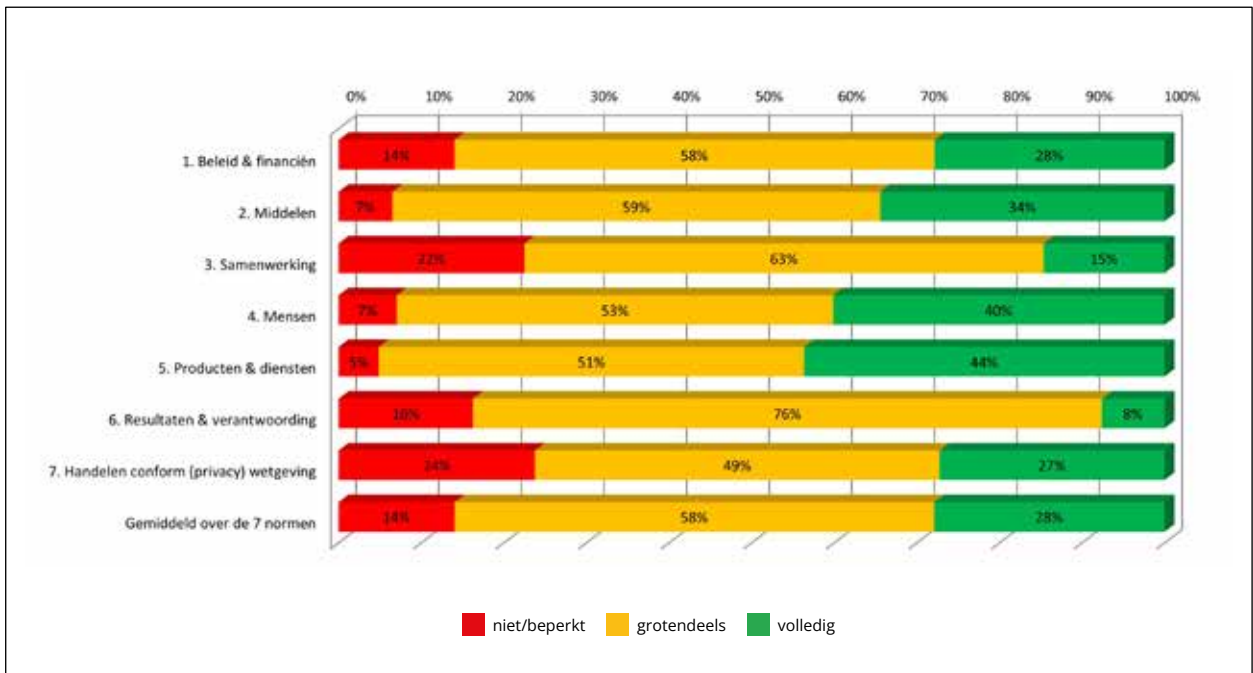
We zagen al dat Norm 1 Beleid & financiën en norm 2 Middelen, even als norm 5 Producten & diensten redelijk constant blijven. Deze onderdelen zijn in wezen het fundament van de organisatie in de dagelijkse praktijk. Het is geruststellend dat dit gedeelte van de basis op orde is.

Norm 3 Samenwerking geeft aanleiding tot zorg. Het percentage onvoldoendes loopt op van 18 naar 22 en de scores bij volledig loopt terug van 18 naar 15. Vaak is niet de samenwerking als zodanig een

Figuur 3 Totaal aantal uitgevoerde certificeringen ZoO I, periode 2020-2023

Figuur 4 Door auditteams toegekende scores op de subnormen, per norm, peildatum 10 juni 2024

Bron: CBCT (auditrapportages einde van ronde 1, 2023)

probleem, maar moeten taalhuizen die samenwerking ook vastleggen in formele afspraken met een start, evaluatie en eventueel beëindigen van de relatie. De partners zijn naast bibliotheken vooral welzijnsorganisaties, Stichting Lezen en Schrijven, VluchtelingenWerk, Humanitas, ROC's en andere formele en non-formele taalaanbieders. Samenwerking is echter niet alleen een zaak van papier: nogal eens blijkt dat de uitvoering blijft 'hangen' in goede voornemens. Het is vaak niet voldoende duidelijk wie welke rol, taak, verantwoordelijkheid en bevoegdheid heeft. Dat levert onnodig geregeld en gedoe op.

Certificering heeft op onderdelen aantoonbaar gezorgd voor kwaliteitsverbetering. Ook is bekend dat taalhuizen elkaar in de aanloop naar de certificering opgezocht hebben om kennis en ervaringen uit te wisselen. Die netwerksamenwerking werd gestimuleerd door de certificeringsorganisatie en heeft ongetwijfeld bijgedragen aan de verbeteringen van de resultaten.

Nadere analyses zijn mogelijk door gegevens over de deelnemers uit de intakes voor taalhuizen (opgenomen in de certificeringsapplicatie van CBCT, Zenya) te betrekken bij dit onderzoek.¹⁴ In het door het bureau bijgehouden Excel-bestand is een gedetailleerd overzicht te vinden van data per taalhuis. Belangrijke items zijn onder meer: wie is opdrachtgever, de samenstelling van de stuurgroep, betrokkenheid van de bibliotheek, aantal samenwerkingspartners, het jaarbudget (WEB-gelden zijn meestal leidend, naast cultuur- en participatiegelden). Verder is het aantal (betaalde) professionals en aantal vrijwilligers geregistreerd. Belangrijk onderdeel is zonder twijfel het aantal taalvragers/deelnemers en specifiek de vraag hoeveel NT1-vragers in verhouding tot het totaal worden bereikt.

De gegevens uit de intakes bevestigen de grote diversiteit van taalhuizen. Dat is een kenmerkend onderdeel van hun bestaan. Gemeenten fungeren in alle gevallen als opdrachtgever. De samenstelling van de stuurgroep is divers, ook in aantal deelnemers (1-11); de bibliotheek is een constante partner. Het jaarbudget is zeer verschillend per taalhuis. Soms staat de teller formeel op nul, maar zijn er andere financieringsbronnen. Soms zijn de bijdragen rianter vanuit WEB-gelden, cultuur- en participatiebudgetten. Het aantal professionals beweegt zich gemiddeld tussen ongeveer 0,3 tot 3,5 fte als uitschieter. Vrijwilligers vormen een zeer lokaal gebonden succesfactor. Dit zijn er meestal 30 à 40, met in een enkel geval uitschieters naar meer dan 100. Het aantal taalvragers NT2 en NT1 is per taalhuis zeer uiteenlopend. Een aantal voorbeelden: de totale score in Voorburg/Leidschendam/Rijswijk is 2200 taalvragers/deelnemers, terwijl de meeste taalhuizen, met Amsterdam als uitzondering, niet verder komen dan aantallen onder de 200. Onder de 2200 taalvragers in Voorburg/Leidschendam/Rijswijk zijn volgens de intake geen NT1'ers bereikt. Heerlen kent een aantal van 1500 taalvragers waarvan 53 NT1'ers, Zaanstad bereikt in totaal 274 taalvragers, waarvan 35 NT1'ers en Taalnetwerk Meierijstad (NOBB) zijn koploper met 130 NT1'ers op een totaal van 203 taalvragers. De meeste scores NT1'ers van taalhuizen in het land blijven ver achter. Slechts 10 taalhuizen hebben meer dan 10 NT1'ers weten te bereiken.

---

¹⁴ Met dank aan Hans Brandenburg en het bureau CBCT.

4.6 Voorbeelden van succesvolle aanpak NT1'ers

Uit de cijfers blijkt dat het bereik van deelnemers vooral bij het bedienen van NT2'ers succesvol is. De cijfers laten ook zien dat NT1'ers niet of nauwelijks bereikt worden. Er zijn een paar uitzonderingen waarvan hier drie voorbeelden worden besproken om meer zicht te krijgen op de succesfactoren. Het gaat om Digi-taalhuis SCHUNCK in Heerlen¹⁵, Taalnetwerk Meierijstad¹⁶ en het initiatief van Cultura Ede die in samenwerking met andere partners in de FoodValley het project 'Leren wat je wilt' opzette.¹⁷

SCHUNCK Heerlen

In Heerlen wordt samengewerkt met veel partijen, met name uit de welzijnssector. Samenwerking wordt als onmisbaar gezien om de concrete ambities te verwezenlijken. Samenwerking is geen doel op zich, maar moet bijdragen aan het behalen van concrete resultaten. Het taalhuis kiest ervoor op locatie te zijn in de stad en daarbuiten: dicht bij de bewoners in de wijken en via het netwerk vast te stellen welke vragen er leven. Dus niet werken vanuit het aanbod, maar vanuit wat nodig is: vanuit de vraag. Heerlen legt de nadruk op een gezinsgerichte aanpak als basis. Daar begint het. Als mensen gevraagd wordt of ze hulp nodig hebben om hun taalvaardigheid te verbeteren ontkennen zij dat vaak. Campagnes voor en druk op deze groep stoten eerder af, dan dat die deze groep inspireren om een taalhuis te bezoeken, is hun ervaring. Er ontstaat pas erkenning van een probleem op het moment dat de directe omgeving in het geding is: kinderen, werk, vrienden. Dan ontstaat bewustwording. Vragen die hiermee verband houden worden daarom direct op locatie opgehaald: gezin, werk, school, buurt, etc. Als iemand wil, volgt daarna een 'warme' begeleiding naar taalhuis en/of bibliotheek. Er is altijd samenwerking met andere partijen in het netwerk, zonder de indruk te wekken dat of de bibliotheek of de welzijnsorganisatie aanstuurt.

Een andere succesfactor in dit voorbeeld is de actieve betrokkenheid van de gemeente. Binnen het ambtenarenapparaat en het plaatselijk bestuur bestaat een netwerk van betrokken portefeuilles: onderwijs, cultuur, welzijn. De gemeente gelooft in deze opzet. Zij bereidt zich serieus voor op haar (toekomstige) rol als regisseur basisvaardigheden. Financiering komt voor het belangrijkste deel uit cultuurgelden (via de bibliotheek), aangevuld met WEB-middelen en projectgelden. Deze aanpak is succesvol maar vraagt tijd. Het gaat om kleine stapjes, persoonsgericht in de wijken en niet om programma's die snel moeten worden uitgevoerd.

Taalnetwerk Meierijstad (NOBB)

Een tweede voorbeeld van een succesvolle aanpak voor het bereiken van NT1'ers is Taalnetwerk Meierijstad. Een score van 130 NT1-taalvragers is hoog. Zij bereiken de doelgroep door niet één route te kiezen via de bibliotheek maar juist via omwegen. Er wordt ingezet op brede basisvaardigheden, die zich niet alleen richten op taal, maar ook op digitale vaardigheden. Zo is een programma over het gebruik van smartphones een groot succes, ook via het organiseren van activiteiten in de wijkcentra. Samenwerking is ook hier de basis. Er zijn uren en mensen beschikbaar vanuit welzijnsorganisaties om te organiseren en te faciliteren. Welzijnswerkers ontmoeten de doelgroep op diverse plekken. Ook hier wordt gekozen voor de 'warme' hand om mensen naar

---

¹⁵ Met dank aan Miriam Jennekens.

¹⁶ NOBB Diana van Rossum-Prins, coördinator Taalnetwerk Meierijstad.

¹⁷ Pelt, Linda van, Handboek laaggeletterdheid: kwetsbare doelgroepen bereiken. Bibliotheekblad nr. 6 juni-juli 2024.

het Digi-taalhuis te leiden. Digitale cursussen en taallessen verlopen zowel via het ROC, als bij de bibliotheek en welzijnsorganisaties. Zo ontstaat een evenwichtige en werkbare samenwerking. Noch de bibliotheek, noch de welzijnsorganisatie ziet zich als 'aanstuurder'. Dat gebeurt gezamenlijk. Ook hier wordt het succes in positieve zin beïnvloed door het enthousiasme van de gemeente (bestuur en ambtelijk) en een relatief ruim budget. Er wordt daarnaast flink geïnvesteerd in opleiding van vrijwilligers en professionals om de kwaliteit te garanderen. Principieel punt: de term laaggeletterdheid wordt niet gebruikt. In een Terugblik 2023¹⁸ worden alle hoofdpunten nog eens op een rijtje gezet met een aantal leerpunten: aanpak dicht bij de mens, draag bij aan digitale inclusie, ga uit van gezinsaanpak als uitgangspunt, sluit aan bij werkgeversaanpak en zorg voor kwalitatief goed aanbod (taal en digitaal). Verder wordt ook hier benadrukt dat het bereiken van NT1'ers een zaak is van lange adem. Stap voor stap maar met duidelijk omschreven doelen die passen bij de persoon (maatwerk).

Leren wat je wilt, Cultura Ede

Een derde 'best practice' in het kader van het bereiken van NT1'ers is het initiatief van Cultura Ede die in samenwerking met andere partners in de FoodValley het project 'Leren wat je wilt' opzette in de gemeenten Ede, Barneveld en Scherpenzeel. Mensen en organisaties in de directe omgeving van de doelgroep werken samen en de gemeenten waren enthousiaste ondersteuners en meedenkers. In het Uitvoeringsplan Wet Educatie en Beroepsonderwijs Regio FoodValley 2021-2024 worden heldere lijnen uitgezet met concrete voorstellen om meer NT1'ers te bereiken (doelstelling 25%). Rijnbrink kon inzicht geven in het doelgroep-profiel NT1. Zo ontstond meer duidelijkheid over de omvang van de groep die bereikt moest worden. Er werd gezocht naar een slimme methode om in contact te komen met de doelgroep. Beginnen bij het taalhuis was niet de meest ideale weg, omdat veel NT1'ers er geen affiniteit mee hebben. Daarom werd de doelgroep direct benaderd op locaties, bijvoorbeeld door het bezoeken van bijeenkomsten voor bewoners in de wijk. Al snel werd duidelijk dat het hier geen homogene groep betreft. Ouderen voelen het niet (langer) als gemis dat zij niet zo taalvaardig zijn. Voor jongeren ligt dat anders. Met een speelse methode 'Rad van Fortuin' met vragenkaartjes kon een beeld gevormd worden wat er bij de deelnemers leefde. Je moet naar de doelgroep toe, is ook hier de boodschap. Dat is tijdsintensief maar het resultaat is beter. Intussen is er een *Handboek 5 praktische stappen om kwetsbare doelgroepen succesvol te bereiken* verschenen.¹⁹

De voorbeelden laten zien dat een geïntegreerde aanpak waar bibliotheek, taalhuis, welzijnsorganisaties en andere partijen nauw samenwerken onder regie van de gemeente die haar verantwoordelijkheid neemt, tot succes leidt. Het bereiken van NT1'ers vergt vaak een onconventionele aanpak. Daarbij wordt aangetekend dat uiteindelijk succes, waar mensen zich sociaal vaardig en taalvaardig tonen, een lange looptijd vergt.

Doorslaggevend is de betrokkenheid en duidelijke regie van de gemeente als centrale speler en verbinder in het netwerk van samenwerkende partijen: bibliotheken, welzijn, onderwijs, werk, gezin, gezondheidszorg en andere aanverwante terreinen.

---

¹⁸ De Terugblik is vevat in een 'visual' en te raadplegen via de site van NOBB.

¹⁹ Handboek 5 praktische stappen om kwetsbare doelgroepen succesvol te bereiken (onderzoekers Katja van Heugten, Eva van den Broek en Petra Doelen).

5. Bijdrage en effect van certificering voor kwaliteit en toekomstbestendigheid taalhuizen

In de Kamerbrief 2019 *Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024* werd voorgesteld extra in te zetten op kwaliteit van taalhuizen (non-formeel aanbod). Via certificering zou meer zicht kunnen ontstaan op wat werkt en wat niet. Met het certificeringskader *Zicht op ontwikkeling I* is CBCT aan de slag gegaan. In dit rapport zijn de beleidskeuzen van de afgelopen jaren in het kader van de bestrijding van laaggeletterdheid gekoppeld aan de analyse van de resultaten en ontwikkelfasen van taalhuizen in de periode 2020-2023. Eerste vraag is uiteraard in hoeverre CBCT de opdracht die zij aanvaardde in 2019 succesvol heeft uitgevoerd en hoe certificering ook in de toekomst kan blijven bijdragen aan kwaliteit en toekomstbestendigheid van dit netwerk van non-formele (taal)aanbieders voor volwassenen. Ockham IPS/ECB stellen in hun rapport als externe partij vast dat de certificering op een goede plek is belegd met een professionele organisatie met uitgebreide ervaring en kunde op het gebied van certificeren. Het kwaliteitskader wordt door de deelnemers als compleet en bruikbaar ervaren. Certificering heeft volgens het onderzoeksbureau in veel gevallen aangezet tot handelen in lijn met de ontwikkelgerichte benadering. Die conclusie wordt bevestigd door de scores 2020-2023 die - weliswaar bescheiden - op belangrijke onderdelen zijn verbeterd: norm 4 Mensen, waar het gaat om personeelsbeleid en professionalisering, norm 6 Resultaten & verantwoording die voorzichtig aangeeft dat taalhuizen zich meer bewust worden van het belang 'outcome' en bij norm 7 Handelen conform (privacy) wetgeving) die ook verbetering aangeeft, maar nog niet overtuigend is.

Ook in de Kamerbrief/Verkenning (1 juli 2024) wordt het belang van certificering nog eens krachtig onderstreept. De certificering van taalhuizen is volgens dit beleidsdocument een belangrijk kwaliteitsinstrument. Het advies is de kwaliteit van taalhuizen te verbeteren door vanuit het certificeringskader in te zetten op samenwerkingen met partners rond de drie basisvaardigheden (in plaats van focus op taal). Certificering kan hier een sturend effect hebben. Daarnaast blijven fysieke plekken (met intake en doorverwijzing, (digitaal) materiaal en de mogelijkheid voor informeel leren en ontmoeting) een belangrijk instrument. Een landelijke visie op inzet van digitalisering om bijvoorbeeld het aanbod te verbeteren en te ontsluiten en het bereik van mensen te verbeteren is nu nog afwezig in de huidige aanpak.

In een aanvullend schrijven van CBCT gericht aan OCW naar aanleiding van het rapport van Huysmans en Van Raaijen onder de titel *Certificering van taalhuizen als instrument* (CBCT 2022) worden de voorlopige conclusies en aanbevelingen op basis van de gegevens 2020-2021 aangedragen. Samenvattend: draagvlak is hoog bij taalhuizen, certificering is effectief als prikkel voor kwaliteitsontwikkeling, het kader voldoet aan de verwachtingen. Die constatering is sindsdien stabiel gebleven, maar kunnen nu nader worden genuanceerd. De afgelopen vier jaar is er veel bereikt. In het begin van het proces van certificering in 2020 was nog niet voor alle taalhuizen duidelijk dat certificering in navolging van de bibliotheken een optie was. De strategie om in te zetten op communicatie, het persoonlijk benaderen van taalhuizen, zichtbaar zijn op symposia en werkbijeenkomsten en het schrijven van artikelen, heeft bijgedragen aan het bekend worden van het nieuwe fenomeen certificering taalhuizen.

Intussen weten alle taalhuizen van dit instrument en onderschrijven de meeste ook het belang daarvan voor kwaliteit en verdere ontwikkeling. Auditoren constateren dat de meeste taalhuizen zich steeds meer intensief en serieus voorbereiden op de audit. Intern is er veel actie en ook met de samenwerkingspartners inclusief de gemeente als opdrachtgever is er functioneel overleg. In de gesprekken tijdens de audit blijkt ook dat veel betrokkenen - intern en extern - op de hoogte zijn van het belang van de audit.

Het certificeringskader maakt helder wat de succes- en faalfactoren zijn per taalhuis. Het gaat daarbij altijd om de lokaal passende mix van bouwstenen. Taalhuizen zijn divers. Het certificeringskader draagt (op maat) bij aan de organisatieontwikkeling en de kwaliteit van de organisatie is de algemene opinie. Bovendien zorgt de certificering voor een beter inzicht in de verbeterpunten.

6. Tevredenheid over certificering en de rol van CBCT

Auditees geven aan tevreden te zijn met de uitkomsten en het proces van zelfevaluatie, bespreking en weging. Het heeft zowel een positief effect op de interne organisatie als op de positionering ten opzichte van gemeente en samenwerkingspartners. De kwaliteit van de audit kan bevorderd worden door het programma vooraf goed af te stemmen: wat wordt er verwacht, met wie moet worden gesproken. Het karakter van een audit is een tweegesprek over resultaten en mogelijke verbeteringen. De audit is uitdrukkelijk niet bedoeld als inspectierapport. Na de audit blijft het vier jaar stil. Organisatieontwikkeling en werken aan kwaliteit vergen echter aanhoudende aandacht. Taalhuizen zouden gebaat zijn met een tussengesprek na ongeveer twee jaar om de verbeterpunten door te nemen. Daarbij moeten rollen en verantwoordelijkheden goed worden vastgelegd. CBCT is geen adviesbureau en het is belangrijk de grenzen te bewaken. Tussenevaluatie zou ook binnen het netwerk kunnen worden opgelost. Taalhuizen geven immers aan dat zij behoefte hebben aan kennis uitwisselen met andere taalhuizen.

Taalhuizen weten CBCT goed te vinden, ze zijn overtuigd van de meerwaarde van certificering en de deelnemers zijn tevreden over de procesgang. De trend die zich liet zien in de tussenrapportage *Onderzoek Kwaliteit en Toekomstbestendigheid Taalhuizen 2020-2021. Tussentijdse analyse en signaleringen* zet zich voort tot en met 2023. Taalhuizen lijken steviger in het ontwikkelproces te raken en oog te hebben voor de kwaliteitszorgsystematiek, maar er is nog wel werk te doen.

Dat taalhuizen divers zijn, is nu wel voldoende beschreven. Die verscheidenheid is niet waarneembaar afgenomen, qua lokale inkleuring, omvang en ontwikkelfase. Integendeel. Van een meer uniforme aanpak is geen sprake. In de afgelopen jaren hebben taalhuizen zich in toenemende mate gericht op het leveren van diensten die breder zijn dan taal. CBCT zal zich, zoals aangegeven in haar meerjarenplan 2024-2026, in de komende jaren richten op differentiatie in de dienstverlening. Zonder af te doen aan de kwaliteitseisen, is er behoefte aan maatwerk. Er zijn nu veel taalhuizen in alle maten en soorten, maar er is in diverse regio's sprake van schaalvergroting. Daarnaast neemt de nadruk op de maatschappelijke opgaven toe. Het begrip taalhuis staat onder druk, gezien het aanbod van meer basisvaardigheden en diensten. Daarom kiezen steeds meer bibliotheken voor een ontmoetingspunt als Ontwikkelplein, Infoplein of Huiskamer (van de stad). De (soms) stigmatiserende loketten kunnen dan minder prominent en in een natuurlijke omgeving worden gepresenteerd.

In de Kamerbrief/Verkenning 2024 wordt eveneens een verbreding van het takenpakket van taalhuizen voorgesteld, van voornamelijk taal naar basisvaardigheden in combinatie met andere vaardigheden. Die beleidsrichting heeft grote consequenties voor de aansturing (organisatie), samenwerking, budget en personele inzet van taalhuizen, maar zal ook gevolgen hebben voor de certificering.

CBCT heeft zich gemanifesteerd als een belangrijke en deskundige partner in de maatschappelijke opgave om laaggeletterdheid (basisvaardigheden) concreter in te vullen samen met beleidsmakers, de branche en de taalhuizen zelf. Het is dus verstandig om CBCT in een vroeg stadium mee te nemen in de toekomstige beleidsvisie. CBCT heeft als kerntaak de opdracht te certificeren, maar daarnaast de opdracht te zorgen voor informatie, gesprek en kennisdeling. Het is van belang dat bibliotheken, LenS, HBT, CBCT, POI's en KB gezamenlijk een rol vervullen.

Ten slotte is er nog de constatering dat de financiering van de certificering door CBCT nu (incidenteel) via de KB verloopt en een vierjaarlijkse cyclus kent. Die route is begrijpelijk vanuit het idee dat het om 'taal', dus geletterdheid, vaak gekoppeld aan bibliotheken, gaat. Bij het verbreden van taken waar het sociale domein nu al een grotere rol speelt is het de vraag of de financiering niet beter direct en structureel via het Rijk kan verlopen. CBCT heeft zich intussen bewezen als constante en betrouwbare partner in het proces van de aanpak van laaggeletterdheid. De onafhankelijke positie van CBCT wordt daarmee beter zichtbaar en de betrokkenheid van de ministeries OCW, SZW en BZK onderstreept.

7. Rol van de bibliotheken

De vraag of bibliotheken niet een meer centrale positie zouden moeten hebben in het netwerk rond de organisatie van taalhuizen is meermaals gesteld, met name uit het bibliotheekveld. Op zich niet vreemd, want de meeste – maar zeker niet alle - taalhuizen zijn verbonden met de bibliotheken als organisator. Voor het grootste deel huizen ze ook fysiek in deze voorziening en aangezien vanaf 2026 een zorgplicht voor bibliotheekvoorzieningen bij gemeenten geldt, zijn bibliotheken dus een stabiele factor. Bovendien bewijst het succes van de IDO's, waar de bibliotheek een sturende functie heeft, dat centrale aansturing gekoppeld aan lokale invulling en degelijke financiering werkt. Toch zijn er bedenkingen.

Als taalaanbieder ligt de rol van de bibliotheken voor de hand, het gaat over geletterdheid, maar als het gaat om complexe doelgroepen zoals bij NT1'ers met meervoudige problematiek, zijn welzijnsorganisatie, gezondheidsinstanties, onderwijs, sociaal werkers en anderen onmisbaar en vaak beter toegerust. Bibliotheken moeten doen waar ze goed in zijn. Ze zijn van taal en educatie van cultuur en ontmoeting, maar niet van de hulpverlening. Dus samenwerken met o.a. welzijnspartners is een voorwaarde voor succes. Anderzijds moeten welzijnsorganisaties moeite doen dezelfde taal te spreken in de noodzakelijke samenwerking.

Conclusie: de fysieke plek en het administratief zwaartepunt kan de bibliotheek zijn, de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij verschillende partijen, inclusief onderwijs. Onveranderd blijft het grote belang van doorverwijzing van taalhuizen naar netwerkpartners. Zo worden taalvragers effectief op weg geholpen. Daarnaast blijft de regierol van de gemeente (beleid en financiën) van grote betekenis.

8. Conclusies en vervolg uitkomsten rapport Huysmans en Van Raaijen

De uitkomsten van het onderzoek van Huysmans en Van Raaijen vormen nog steeds een stevig fundament. In hun rapportage stellen zij vast dat er nog punten zijn die verbeterd moeten worden. Samengevat gaat het om het ontbreken van een strategisch meerjarenplan en kwaliteitszorgsystematiek (smart geformuleerd), beperkte capaciteit, beperkte financiële middelen, te weinig aandacht voor professionalisering van betaalde krachten en vrijwilligers (scholing), het ontbreken van een overeenkomst met de samenwerkingspartners waar rollen, taken, verantwoordelijkheden zijn vastgelegd, inclusief eindverantwoordelijkheid, het ontbreken van vastgelegde afspraken met de stuurgroep, werkgroep of regiegroep over rollen, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, dat de positie van de gemeente als opdrachtgever of regisseur niet altijd helder is ingevuld en gecommuniceerd, dat de oriëntatie op effectiviteit nog te weinig ontwikkeld (outcome in plaats van output) en dat het bereiken van NT1'ers onvoldoende lukt.

Wat de strategische **meerjarenplannen** betreft kan worden vastgesteld dat bijna alle gemeenten intussen een Regioplan Laaggeletterdheid hebben opgesteld, inclusief aandacht voor de taalhuizen. In de Kamerbrief/Verkenning 2024 wordt ervan uitgegaan dat de rol van opdrachtgever (eigenaarschap) en regisseur vanaf 2026 expliciet bij de gemeenten ligt (lokale en regionale afstemming, WEB-gelden). Het Rijk zou op hoofdlijnen de kaders moeten meegeven voor de lange(re) termijn en ook moeten zorgen voor de bijbehorende financiering, zodat er ook voldoende capaciteit kan worden ingezet voor de dienstverlening. Gemeenten blijven verantwoordelijk als opdrachtgever en regisseur om de hoofdlijnen vervolgens lokaal in samenspraak met de betrokken partijen in te vullen. Een goed voorbeeld hoe dat in de praktijk kan worden geconcretiseerd is het *Taalpact Krimpenerwaard 2021-2024*,²⁰ waarin de gemeente bindende afspraken vastlegt met relevante partijen om te werken aan het bevorderen van basisvaardigheden. Opmerkelijk is dat in het Taalpact de focus niet eenzijdig op de doelgroep laaggeletterden ligt, maar dat ook uitdrukkelijk wordt gekeken naar de eigen verantwoordelijkheid van de gemeente(ambtenaren), die moeten zorgen voor heldere en toegankelijke teksten. Een deel van het probleem van laaggeletterdheid zit in de ondoordringbaarheid van overheidsinformatie. Ambtenaren moeten getraind worden in het schrijven van teksten die een brug slaan tussen de 'eigen' wereld en de 'buitenwereld'. In de Krimpenerwaard zijn ze daarmee al begonnen. Een systeem waarbij het Rijk de landelijke kaders vaststelt en tegelijkertijd ruimte biedt de uitvoering lokaal in te vullen, geeft relatief veel vrijheid aan gemeenten, maar kan soms leiden tot vrijblijvendheid. De gemeente moet haar verantwoordelijkheid blijven nemen en in goed overleg met partijen het proces aansturen.

Verdere **professionalisering** van betaalde krachten en vrijwilligers heeft zich bij de meeste taalhuizen in positieve zin ontwikkeld (zie norm 4 Mensen). Kennelijk hebben taalhuizen de afgelopen periode serieus geïnvesteerd in professionalisering van de teams. Het opleiden van professionals en vrijwilligers en een duidelijke taakverdeling in taal en coaching zou nog meer aandacht moeten krijgen. Mensen krijgen taallessen én hebben taalcoaching nodig om te oefenen. Het is precies die combinatie die aanbod krachtig maakt: professionals en vrijwilligers samen. Er is nu nog te weinig sturing op enerzijds coaching door een vrijwilliger en anderzijds door een professional. Vrijwilligers moeten kunnen leunen op de professionals. Dat zorgt op termijn voor een kwalitatief goed traject omdat er zowel een professionele docent (didactische expertise) als een vrijwilliger (laagdrempelig en toegankelijk oefenen) bij betrokken is. Want lesgeven is een vak.²¹

²⁰ Het Taalpact werd in 2019 ondertekend door gemeente en samenwerkingspartijen.

²¹ Inmiddels is er op Expertisepunt Basisvaardigheden een kennisplatform ingericht voor taalhuizen <https://basisvaardigheden.nl/taalhuis>. Maar het professionaliseren van mensen behoeft ook landelijke aansturing.

Het onderdeel **Samenwerking** is voor veel taalhuizen nog niet op orde, terwijl dat een belangrijk instrument is voor succes. Er wordt veel samengewerkt, maar de vrijblijvendheid ligt ook hier op de loer. Zo zijn er niet altijd duidelijke afspraken binnen de stuurgroep, ontbreken formele samenwerkingsovereenkomsten, zijn de rollen, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden niet altijd vastgelegd en is er geen sprake van evaluatiemomenten met ketenpartners. Veel gaat er goed in de dagelijkse praktijk, maar op termijn heeft het niet regelen van basisafspraken negatieve gevolgen.

Het bereiken van **NT1'ers** faalt op dit moment in de meeste gemeenten. Daarbij komt dat steeds meer wordt gezien dat het niet helpt de nadruk te leggen op de NT1'ers als probleemgroep, zoals ook in de Kamerbrief/Verkenning 2024 wordt gesignaleerd. Daarin wordt gesteld dat NT1 en NT2 als doelgroepindeling de lading niet dekt voor een brede benadering van basisvaardigheden. De meer kwetsbare groep bestaat uit een combinatie van NT1 en NT2, met allerlei mogelijke tussenvarianten en verschillende achtergronden. De NT1-groep bestaat lang niet altijd uit alleen de meest kwetsbare mensen, een deel werkt. Ook NT2 kent verschillende subgroepen. Voor een deel van de NT2-groep geldt als doel vaak niveauverhoging en educatie. Het doet er in het cursusaanbod daarom wel toe of iemand de Nederlandse taal kent of anderstalig is. In de basis is het een andere leervraag. Er zijn nieuwkomers die het Nederlands willen leren. De taal leren is dan echt het doel op zich. Ook vragen culturele verschillen en achtergronden om een andere aanpak. In de toegankelijkheid, de begeleiding, het motiveren, de leer methode en het bereiken van mensen kan de taalachtergrond bepalend zijn. Het is dus belangrijk om dit onderscheid in de uitvoering wel te behouden waar dat nodig is.

Doelgroepen zijn dus divers. Dat vergt specifieke vaardigheden van professionals bij de intake van deelnemers en coaching door vrijwilligers. Taalhuizen hebben zich in de afgelopen jaren goed ontwikkeld bij het opstellen van intakes. Die zijn soms nogal algemeen van karakter. Het gaat echter vooral om de vraag van de lerende. Wat is het doel, wat zijn de volgende stappen? De vraag is ook hoe ver een intake moet gaan. Blijft het bij de taalvraag of gaat het ook om de omgevingsfactoren en dus over de persoonlijke levenssfeer. De grens is soms moeilijk te trekken, maar een gevoel van ongemak overheerst ook vanwege privacyregels. Betere afstemming met sociaal werk, gezondheidszorg en onderwijs is nuttig en noodzakelijk. Die waarneming is snel gedaan, maar vergt grote inzet van taalhuizen om in te zetten op het professionaliseren van vaste medewerkers en vrijwilligers. Dat kan alleen van de grond komen met steun van overheden en de ervaringskennis van KB, POI's LenS, HBT, CBCT en anderen. En steeds: landelijk beleid moet lokaal worden uitgevoerd, zonder de eigen identiteit te verliezen. Dat vergt tijd, afstemming en geld.

De voorbeelden van een succesvolle aanpak zoals in Heerlen en van Taalnetwerk Meierijstad en Cultura Ede laten zien dat een netwerkaanpak, met minder focus op NT1'ers als probleem, de beste resultaten oplevert in combinatie met welzijnswerk en bibliotheek. Het aanwezig zijn in de wijken op plekken waar de doelgroep, die niet meteen naar de bibliotheek gaat, wordt gezien en gesproken heeft een grote meerwaarde. Met een 'warme' hand kun je de doelgroep begeleiden naar de bibliotheek die voor velen uit die groep ervaren wordt als oncomfortabel en zelfs bedreigend. Direct contact met de doelgroep is dus cruciaal. Bij de certificering zou CBCT de norm die daarbij hoort sterker kunnen aanzetten (norm 3 Samenwerking en norm 6 Resultaten & verantwoording).

Terugkijkend op het proces van 2020 tot en met 2023 kan een aantal hoofdlijnen worden beschreven die tevens als advies kunnen gelden voor het maken van keuzen voor toekomstig beleid.

9. Vijf verbeterpunten en aanbevelingen

1

Taalhuizen hebben zich goed ontwikkeld, maar aanscherpen van bestaand beleid en het oppakken van nieuwe uitdagingen blijven noodzakelijk voor hun toekomstbestendigheid (basisvaardigheden). De stem van 'de lerende' moet beter gehoord worden om richting te geven aan de invulling van programma's en uitvoering. Trainingsprogramma's dienen daarop toegesneden te worden.

Toelichting

Positie en verdere ontwikkeling Taalhuizen

Taalhuizen hebben hun plek gevonden. Er moet bij een aantal taalhuizen) nog veel ontwikkeld worden, maar de ontwikkelrichting is intussen helderder geworden. Het komt nu aan op aanscherping van het bestaande beleid en uitvoering. Daar komen intussen andere nieuwe ontwikkelingen bij die gevolgen hebben voor de wijze waarop taalhuizen zich nu manifesteren. Het gaat niet meer alleen om taal, maar het totaal van basisvaardigheden. Dat waren taalhuizen al deels gewend (digitale vaardigheden aanbieden), maar aandacht voor gecijferdheid is een tamelijk nieuw hoofdstuk. Die ontwikkelingen hebben gevolgen voor de toekomstige inrichting en organisatie van taalhuizen en kunnen niet zonder een strakke regie en voldoende financiering. De aanduiding taalhuis/(digi)taalhuis/taalnetwerk staat dan ook onder druk. Bibliotheken kiezen steeds meer voor termen als Ontwikkelplein, Infoplein of Huiskamer, waar bezoekers elkaar in een ongedwongen sfeer kunnen ontmoeten en waar nodig gebruik kunnen maken van de dienstverlening zonder stigmatiserende loketten. Bibliotheek en samenwerkingspartijen werken hier constructief samen in het belang van de 'lerende'. De individuele taalvrager is gebaat bij maatwerk, hetzij in het taalhuis zelf of via doorverwijzing. De kwaliteit van de dienstverlening hangt nauw samen met passend trainingsaanbod. Op dit onderwerp is helderheid nodig: professionals gaan over taalinstructies, vrijwilligers zijn meer gericht op coachen. Richt daar dan ook de training op.

Bij de norm 4 Mensen en norm 6 Resultaten & verantwoording kunnen deze ontwikkelingen concreet zichtbaar gemaakt worden. Uiteindelijk gaat het erom de 'lerende' te bereiken en te begeleiden bij de eigen ontwikkeling en het zoeken en vinden van een betere plek in de samenleving.

2

De rol van gemeenten als opdrachtgever en regisseur moet nog veel concreter worden. Het Rijk moet zorgen voor kaders en richtlijnen en de daarbij behorende financiering, de gemeente voor de lokale vertaling. Op dit moment kunnen gemeenten hun opdrachtgeverschap naar eigen inzichten invullen. Dat betekent veel vrijheid en is op zich het meest effectief, maar kan ook leiden tot vrijblijvendheid.

Toelichting

Rollen, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden overheden

Gemeenten zijn opdrachtgever en regisseur van het lokale programma 'Tel mee met Taal', inclusief de taalhuizen. Het is de bedoeling dat gemeenten zorgen voor het adequaat uitvoeren van landelijke afspraken, toegesneden op de lokale omgeving en op basis van een regionaal plan. Het eigenaarschap ligt bij de gemeente (lokale en regionale afstemming, WEB-gelden). Opdrachtgeverschap en de regiefunctie zijn echter (nog) niet helder gedefinieerd, wat tot

vrijblijvendheid kan leiden. Dit blijkt vaak ook uit de onduidelijke verdeling van rollen, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden binnen het werkveld. Intussen worden vorderingen gemaakt. In de Bijlage 1 van de Verkenning (p. 36 e.v.) Kamerbrief 1 juli worden concrete aanzetten gegeven voor de invulling van de regierol voor zowel individuele gemeenten als contactgemeenten met een coördinerende rol.²² Het is van belang de uitkomsten van het nu nog informele overleg landelijk vast te leggen.

Om gemeenten te helpen hun regiefunctie goed in te vullen, zou het Rijk moeten zorgen voor kaders en richtlijnen en de daarbij behorende financiering. Daarover is nog onduidelijkheid. Aanpak, aanbod en infrastructuur van laaggeletterdheid is nu nog te versnipperd en wordt belemmerd door factoren als het ontbreken van capaciteit, personele wisselingen, te weinig samenwerking en het ontbreken van structurele of voldoende middelen. Decentralisatie zonder kaders werkt verwarrend (veel vrijheid, maar geen gemeenschappelijke visie of bindende afspraken). Complicerend is daarbij dat met de beëindiging van 'Tel mee met Taal' per 2025, en daarmee samenhangend de korting (33%) op de middelen die de contactgemeenten voor de coördinatie van basisvaardighedenbeleid ontvangen, het voortbestaan van taalhuizen ernstig onder druk komt te staan. Er is sprake van dat de financiering met ingang van 2026 zelfs geheel stopt.

Minder vrijblijvendheid en voldoende financiering, ook van het non-formele onderwijs, zijn noodzakelijk om de kwaliteit voor deze kwetsbare groepen te waarborgen. Anderzijds is juist de invulling op maat per locatie de kracht van het systeem. Belangrijk onderdeel van de aanpak laaggeletterdheid is bovendien de eigen verantwoordelijkheid van overheden om heldere en toegankelijke informatie (begrijpelijke teksten) te leveren. Dat zou een deel van het probleem kunnen oplossen. Ambtenaren moeten daar systematisch op worden getraind. Tot slot en niet onbelangrijk: gemeenten hebben een cruciale rol als opdrachtgever en regisseur binnen de lokale context, maar moeten daartoe door het Rijk worden gefaciliteerd.

3

Uitdagingen voor de komende periode liggen bij het bereiken van NT1'ers en een genuanceerde benadering van NT2'ers. Programma's en aanpak concreet aanpassen is voorwaarde voor succes. Het gaat om van een probleem naar een oplossingsgerichte benadering te komen, vanuit de vraag van de 'lerende'.

Toelichting

Een belangrijk aandachtspunt blijft de aanpak van de doelgroepen NT1 en NT2 die vraagt om ingrijpende bijstellingen. De huidige praktijk voldoet niet. De indeling NT1 en NT2 is te grofmazig. Bij NT2'ers ligt de nadruk op taal. Bij NT1'ers is er sprake van een gecompliceerde werkelijkheid in vooral het sociale domein, maar ook bij NT2'ers kan die problematiek zich voordoen. Bovendien is er sprake van een onbedoeld 'verdringingseffect' van NT2'ers ten opzichte van NT1'ers. Taalhuizen worstelen in de praktijk met een evenwichtiger verdeling van tijd en middelen om beide doelgroepen adequaat te bedienen. Bestaande experimenten waar bibliotheek, welzijn, onderwijs en gezondheidszorg gezamenlijk optrekken tonen aan dat de doelgroep vindbaar en benaderbaar is. Taalhuizen hebben hier nog een weg te gaan. Een krachtige aansturing van de gemeente die faciliteert en stimuleert is voorwaarde voor succes. Voorbeelden uit de praktijk laten

²² In de Verkenning staat een opzet over de regierol - bijlage 1: www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/07/01/bijlage-1-verkenning-basisvaardigheden-voor-volwassenen-vanaf-2025.

zien dat samenwerking van relevante partijen binnen de lokale context onder aansturing van een betrokken gemeente succesvol is. Er zou een (landelijk) programma gedefinieerd moeten worden met onder meer de KB, LenS, HBT, CBCT en vertegenwoordigers uit het veld, dat verder kan helpen op termijn meer resultaten te behalen in de pogingen kwetsbare groepen actief bij de samenleving te betrekken via taal, digitale vaardigheden en rekenen/gecijferdheid. Preventie is de sleutel naar de toekomst: via gezinsaanpak en activiteiten op locatie. Dus daar zal het accent op de korte en langere termijn moeten liggen. Deze ontwikkelingen vragen veel van de huidige taalhuizen, zeker als de omvang bescheiden is. Taalhuizen en IDO-activiteiten zouden meer met elkaar kunnen worden verbonden onder regie van de gemeente als opdrachtgever en regisseur.

Het is bovendien van belang te beseffen dat het bij NT1'ers gaat om een langetermijninvestering. Inspectierapporten geven aan dat schoolverlaters in toenemende mate de taal onvoldoende beheersen. Dat heeft gevolgen voor het bestaan van taalhuizen op langere termijn en een verdere professionalisering die zich met name op jonge taalvragers moet richten.

Tegelijkertijd wordt steeds meer duidelijk dat ook de groep van NT2'ers meer maatwerk vereist. Ook daar is er vaak sprake van een combinatie van een taalvraag gekoppeld aan sociale problematiek.

4

Het belang van certificering door CBCT (taalhuizen) voor kwaliteitsbevordering en organisatieontwikkeling is voldoende aangetoond. In de komende fase moet de certificering zich verder richten in de eerste plaats op een meer integrale benadering (basisvaardigheden in plaats van alleen taal). Daarnaast moet er voldoende aandacht zijn voor maatwerk per taalhuis. Immers taalhuizen verschillen onderling in grootte en ontwikkeling. Het certificeringskader *Zicht op Ontwikkeling II (2024-2027)* biedt daarvoor de mogelijkheden. En tot slot kan de expertise van CBCT door taalhuizen en overheden beter benut worden (kennis delen).

Toelichting

Certificering heeft een positieve werking op kwaliteit en organisatieontwikkeling en zorgt voor bewustwording van de noodzaak van een goede infrastructuur. De scores op drie van de zeven normen zijn omhoog gegaan en het lijkt er sterk op dat de certificering zelf hieraan heeft bijgedragen door het belang van het proces te verduidelijken en te zorgen dat taalhuizen elkaar opzoeken om zich goed voor te bereiden op een audit.

De huidige structuur met een open aanmelding (geen verplichting), een helder kader van beoordelingscriteria en een uiteindelijk resultaat dat niet tot sancties leidt, helpt organisaties zichzelf te herpakken. Geen inspectie, geen financiële consequenties, behalve een goed gesprek met de opdrachtgever en partners in het netwerk. Dáár ligt de kracht van het instrument. Dit moet gecontinueerd worden. Voorwaarde voor succes is wel de rol van de gemeenten die als opdrachtgever en regisseur stimulerend en soms wat minder defensief ten aanzien van certificering zouden kunnen optreden.

Intussen is gestart met het kader *Zicht op Ontwikkeling II*. Daarin zijn op onderdelen aanpassingen aangebracht. Uiterlijk 2028 zal deze opzet worden geëvalueerd. In de Kamerbrief/Verkenning 2024 wordt aangegeven dat het beleid zich moet richten op de leerdoelen van mensen. De basisvaardigheden zijn daarbij het ankerpunt: geletterdheid/taal, digivaardigheid en gecijferdheid

zijn de kernonderwerpen, eventueel verbonden met domeinen buiten het officiële circuit, zoals koken of timmeren (camouflageprojecten). Het gaat om een integrale benadering die mensen wil bereiken via andere kanalen dan de gebruikelijke en de actie meer verlegt naar andere vindplekken binnen het sociale domein dan tot nu toe gebruikelijk. Die visie heeft consequenties voor taalhuizen en dus voor de kwaliteitsbeoordeling en vergt bijzondere en toegesneden aandacht van auditees en auditors.

Gezien de grote verscheidenheid aan taalhuizen in al hun verschijningsvormen is er behoefte aan meer differentiatie als het gaat om ontwikkelperspectief. Omvang, complexiteit en lokale context spelen een belangrijke onderscheidende rol. Maatwerk is dus zonder verlies van de kwaliteitsnormen wenselijk. Auditoren hierop trainen is daarvoor een belangrijke voorwaarde voor succes.

Taalhuizen zouden gebaat zijn met een tussengesprek na ongeveer twee jaar om de verbeterpunten door te nemen. Daarbij moeten rollen en verantwoordelijkheden goed worden vastgelegd. CBCT is geen adviesbureau. Tussenevaluatie (met gebruik van de CBCT-zelfevaluatie die openbaar beschikbaar is) zou ook binnen het netwerk kunnen worden opgelost. Taalhuizen geven aan dat zij behoefte hebben aan kennis uitwisselen met andere taalhuizen.

Als het Rijk wil dat taalhuizen zich richten op alle drie de basisvaardigheden (in plaats van vooral op taal), kan daarop via certificering worden gestuurd volgens de Kamerbrief/Verkenning 2024. Dat betekent dat CBCT daarop verder toegerust moet zijn en over de nodige expertise en middelen moet beschikken om die opdracht uit te voeren. Het is aan te bevelen CBCT vroegtijdig te betrekken ten behoeve van verdere beleidsontwikkeling voor 'Tel mee met Taal' en in het bijzonder bij het verder ontwikkelen van taalhuizen. Een vernieuwde aanpak ten aanzien van NT1 en NT2 vraagt daarbij extra inspanningen. Die rol past goed bij de tweede kerntaak van CBCT: bevorderen van professionele netwerkvorming om kennis en ervaring te delen.

Van groot belang en onomstreden is de wens om gebruikers een prominentere plek geven (de stem van de lerende) in het leerproces en dus ook bij de kwaliteitsnormen van de certificering stevig te markeren. Dat heeft inmiddels vorm gekregen *in Zicht op Ontwikkeling II*.

De wens om de administratieve druk bij audits te verminderen om door waar het kan certificering van taalhuizen in te bedden in de bestaande certificering bibliotheken is begrijpelijk en uitvoerbaar, mits de bibliotheken ook eindverantwoordelijk zijn voor de taalhuizen. Op dit moment wordt dit onderdeel al uitgewerkt.

In de Verkenning bij de Kamerbrief 2024²³ wordt aangegeven dat nagegaan moet worden of andere non-formele taalaanbieders die WEB-gelden ontvangen ook gebruik kunnen maken van het certificeringskader. CBCT moet afwegen wat daarvan de consequenties zijn voor het beoordelingskader, de organisatie en de financiering.

---

²³ In de (Toekomst) Verkenning staan zaken die uit brede veld zijn opgehaald. Het is nog onzeker of alle genoemde punten zullen worden uitgevoerd.

De financiering van CBCT door OCW verloopt nu via de KB en kent een vierjaarlijkse cyclus. Die route is begrijpelijk vanuit het idee dat het om 'taal' en dus om geletterdheid gaat. Bij het verbreden van taken waar ook het sociale domein een grotere rol speelt is het de vraag of de financiering niet beter direct en structureel via het Rijk kan verlopen. De onafhankelijke positie van CBCT wordt daarmee beter zichtbaar en de betrokkenheid van de ministeries OCW, SZW en BZK onderstreept.

5 Rol bibliotheken en welzijnsorganisaties beter definiëren en zorgen voor adequate en functionele afstemming

Toelichting

Bibliotheken zijn in de aanpak van laaggeletterdheid (taalhuizen) een constante factor in het samenwerkingsverband, maar zij kunnen niet zonder andere partijen uit het sociaal domein, gezondheidszorg, schuldhelpverlening en onderwijs. De rol van bibliotheken is belangrijk, maar niet bepalend, ook al bieden ze belangrijke randvoorwaarden: een fysieke plek, veel bezoekers, brede toegankelijkheid. Mensen kunnen hier direct hun vragen kwijt. De bibliotheek fungeert als informatiepunt (niet als sociaal loket). Het gezamenlijk optrekken van bibliotheken met andere partijen is dus een belangrijke voorwaarde voor succes.

Basisvaardigheden in brede zin aanbieden als fundament van dienstverlening is verstandig en logisch, maar bibliotheken moeten wel kritisch blijven op hun 'core business' en dus doen waar ze goed in zijn: informatie, educatie, leesbevordering. Bij informatie en educatie hoort ook digitale vaardigheid, maar rekenvaardigheid past minder, ook al staat dat in de Kamerbrief/Verkenning 2024.

En nogmaals: bibliotheken zijn uiteindelijk geen sociaal loket en ook geen onderwijsinstituut. De kracht ligt in ondersteuning, faciliteren, stimuleren en concreet aanbod van diensten op het gebied van lezen, educatie, informatie, cultuur en ontmoeting. Ontwikkelpleinen en Infopleinen in bibliotheken kunnen in deze fase van ontwikkelingen mogelijk een belangrijke bijdrage zijn voor een meer geïntegreerde aanpak. De samenwerking met (sociale) partners zou nog beter kunnen worden ingevuld op basis van een adequate omschrijving van ieders vaardigheden en expertise (wie doet wat en waarom) om die vervolgens in concrete projecten toe te passen. Taalhuizen verzorgen niet alleen het non-formele aanbod. Zonder twijfel is ook de doorverwijsfunctie van taalhuizen van cruciaal belang om te zorgen dat mensen op de juiste plek komen.

Literatuurlijst

- Brief CBCT aan OCW (7 juli 2022). Aanvulling op het rapport Huijsmans en Van Raaijen met als onderwerp *certificering als instrument*.
- Brandenburg, Ton (november 2022). *Een geschakeerd en divers landschap: (Digi)Taalhuizen in Nederland. Inventarisatie ondersteuningsbehoeften*.
- Camphuis, Willem (4 juni 2023). Gemeenten moeten het taalonderwijs aan laaggeletterden nu echt op orde brengen. *NRC*.
- CBCT Kennisbank.
- CBCT Certificering Meerjarenplan 2024-2026, 6 december 2023.
- CBS Laaggeletterdheid monitor proefjaar 2022, hoofdstuk 3.
- CBS/Eurostat, 10 november 2023, Nederland digitaal steeds vaardiger.
- Van Dijk, R., De Greef, M., Segers, M. & Nijhuis, J. (2015). *Slim samenwerken loont. Uitbreiden en versnellen. Resultaten Taal voor het Leven na twee jaar in de regio*. Utrecht/ Maastricht: Bureau Wending & PwC/Universiteit Maastricht, in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven.
- Expertisecentrum ECBO en onderzoeksbureau Ockham IPS, Tussentijdse evaluatie vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024, april 2023.
- Gemeente Meierijstad/Oss. Terugblik Taalnetwerk en DigiTaalhuis 2023.
- Goes, M. & Faun, H. (2018). *Taalcafés en cursussen digitale vaardigheden: een kwalitatief onderzoek naar ervaringen en opbrengsten*. Zoetermeer: Panteia, in opdracht van KB en Probiblio/Taalnetwerk BOZH.
- De Greef, M., Habermehl, I. & Segers, M. (2017). *Op weg naar een succesvol leertraject voor volwassenen. Een kwalitatief onderzoek naar de beïnvloedende factoren tijdens een taaltraject voor volwassenen*. Maastricht: Maastricht University.
- Groot A. c.s. (2021). *Regionale programma's laaggeletterdheid. Een vergelijkende beschrijving*. Expertisecentrum beroeps- onderwijs.
- *Handboek 5 praktische stappen om kwetsbare doelgroepen succesvol te bereiken* (onderzoekers Katja van Heugten, Eva van den Broek en Petra Doelen).
- Huysmans, F. & Van Raaijen, W. (2022). *Onderzoek kwaliteit en toekomstbestendigheid Taalhuizen 2020-2021. Tussentijdse analyse en signaleringen*. Den Haag: Hobéon.
- Kamerbrief (maart 2019). *Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024*.
- Kamerbrief (1 juli 2024) en Verkenning aanpak basisvaardigheden voor volwassenen vanaf 2025.
- Van Pelt, Linda. Handboek laaggeletterdheid: kwetsbare doelgroepen bereiken. *Bibliotheekblad* nr. 6 juni-juli 2024.
- Taalpact Krimpenerwaard 2019.
- Uitvoeringsplan Wet Educatie en Beroeps- onderwijs Regio FoodValley, 2021-2024.

Over de onderzoeker

Ton Brandenburg studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen en promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij werkte in het onderwijs, was directeur van het Rijksmuseum Meermanno-Westreenianum, algemeen secretaris van de Raad voor Cultuur, directeur van het Residentieorkest, directeur van de Zeeuwse Bibliotheek en werkt nu als zelfstandig adviseur en onderzoeker op het gebied van cultuur, geletterdheidsvraagstukken en informatie. Op verzoek van OCW deed hij in 2022 onderzoek naar de ondersteuningsbehoeften van taalhuizen. Hij is tevens auditor bij CBCT en heeft in die hoedanigheid tal van taalhuizen bezocht.

